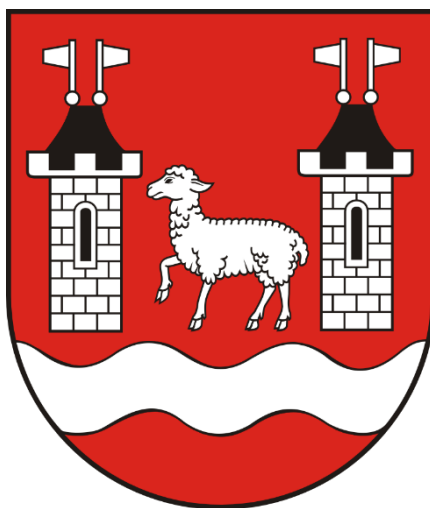

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
POWIATU PIASECZYŃSKIEGO
NA LATA 2025-2028**

PIASECZNO, 2024 R.

Spis treści

1. WSTĘP	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	5
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	10
4.2. Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	12
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	15
5.1. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu	15
5.1.1. Charakterystyka ogólna Powiatu Piaseczyńskiego	15
5.1.2. Zarys historii obszaru powiatu	18
5.1.3. Krajobraz kulturowy	20
5.1.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	35
5.1.4.1. Obiekty wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego	35
5.1.4.2. Zabytki ruchome	37
5.1.4.3. Zabytki archeologiczne	38
5.1.5. Dziedzictwo niematerialne	39
5.1.6. Muzea i zabytki w zbiorach muzealnych	40
5.1.7. Gminne ewidencje zabytków	42
5.1.8. Zabytki nieruchome samorządu Powiatu Piaseczyńskiego	43

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	57
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	59
7.1. <i>Priorytety i kierunki działań powiatowego programu opieki</i>	59
7.2. <i>Działania powiatowego programu opieki nad zabytkami</i>	59
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	63
9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	63
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	64
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ POWIAT ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	72
LITERATURA	72
ZAŁĄCZNIK NR 1 – WYKAZ ZABYTKÓW UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO	74
<i>Aneks nr 1 - Wykaz zabytków nieruchomych</i>	74
<i>Aneks nr 2 - Wykaz zabytków ruchomych</i>	100
SPIS TABEL, WYKRESÓW, FOTOGRAFII, RYSUNKÓW	105

1. Wstęp

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami jako dokument o charakterze strategicznym stanowi podstawę dla określenia – w perspektywie czterech lat – zasadniczych kierunków działań i zadań mających na celu zachowanie lokalnego środowiska kulturowego, a także w miarę możliwości poprawy jego stanu. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych przedsięwzięć dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Realizacja założeń Programu przyczyni się do współpracy między samorządem powiatowym, samorządami gminnymi, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Współpraca ta, prowadzona dotychczas oraz rozwijana w kolejnych latach, powinna przynieść lokalnej społeczności wymierne korzyści – zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Program ma na celu wskazywać konieczne do wykonania zadania i sugerować sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych.

Główną ideą Programu jest wyznaczenie kierunków działań pozwalających osiągnąć odczuwalną i akceptowaną społecznie poprawę w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie Powiatu Piaseczyńskiego. Niezwykle ważnym jest, aby działania czynione w tych kierunkach były wykonywane przy czynnym i świadomym współudziale społeczności lokalnej. Obowiązkiem samorządu powiatu jest z kolei podnoszenie świadomości społecznej w zakresie opieki nad zabytkami oraz efektywne usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki, jak również tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

2. Podstawa prawna opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zapis w Ustawie mówi jasno, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawę prawną sporządzenia powiatowego programu opieki nad zabytkami stanowią trzy poniższe ustawy:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1292, ze zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli.

Ustawa określa obowiązki Starosty odnoszące się do kwestii dotyczącej zabytków na terenie powiatu.

Art. 12 - starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

Art. 50 ust. 3 – w przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. W przypadku, gdy nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, zabytek nieruchomy może być na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami.

Art. 71 ust. 1 i ust 2 - zakładają sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku przez osoby fizyczne lub jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Art. 81 - określa możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zgodnie z art. 77 może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego,
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza,
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru,
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Art. 103 - określa wyłączne kompetencje starosty w zakresie powoływania **społecznych opiekunów zabytków**. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora starosta ustanawia społecznych opiekunów zabytków lub cofa takie ustanowienie. Równocześnie starosta prowadzi listę społecznych opiekunów zabytków. Osobie fizycznej pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków starosta wydaje legitymację społecznego opiekuna zabytków, natomiast osobie prawnej lub innej jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków, starosta wydaje zaświadczenie, które zawiera informację o nadaniu uprawnień opiekuna.

Społeczni opiekunowie zabytków podejmują działania związane z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie oraz upowszechniają wiedzę o zabytkach.

Ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz.U. 2024 poz. 107, ze zm.)

W Ustawie zostały określone zadania publiczne powiatu o charakterze ponadgminnym. Art. 4 ust. 1, punkt 7 nakłada na powiat zadania w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1130, ze zm.)

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2024 poz. 725, ze zm.)

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować, zapewniając ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2024 poz. 54, ze zm.)

Ustawa wskazuje, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1478, ze zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wydaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1145, ze zm.)

Ustawa mówi, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz precyzuje, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z zapisami Ustawy sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków oraz cmentarzy ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. 2024 poz. 87, ze zm.)

W rozumieniu niniejszej Ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1491, ze zm.)

Ustawa informuje, że jednostki samorządu terytorialnego mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe/stowarzyszenia.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz.U. 2022 poz. 385, ze zm.)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. 2022 poz. 2393, ze zm.)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz.U. 2020 poz. 164, ze zm.)

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

Inne akty wykonawcze (przedstawione chronologicznie):

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 1901),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212. poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz.256).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81).

Dotacje

Zgodnie z art. 50 ust. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. W przypadku, gdy nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, zabytek nieruchomy może, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków być: przejęty przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, w drodze decyzji, na własność Skarbu Państwa, z przeznaczeniem na cele kultury, oświaty lub turystyki, za odszkodowaniem odpowiadającym wartości rynkowej tego zabytku. Ustawodawca w art. 81 dopuszcza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Formy prawne ochrony zabytków

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis, w świetle obowiązującej Ustawy, może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Takich wniosków nie mogą składać użytkownicy zabytku oraz organy powiatu i gminy. Wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Dla sprawowania skutecznej ochrony zabytków nieruchomych, szczególnie wpisanych do rejestru, wojewódzki konserwator zabytków ma w związku z tym możliwość podejmowania działań ochronnych także w stosunku do terenów położonych wokół zabytków. W stosunku do obiektów objętych prawomocną decyzją o wpisie do rejestru zabytków zachodzi obowiązek uzyskiwania pozwoleń wojewódzkiego konserwatora zabytków na wszelkie prace, które mają wpływ na stan, postać lub sposób użytkowania zabytku. Pozwolenia te nie zwalniają właściciela obiektu od obowiązku uzyskania innych pozwoleń wymaganych prawem, ale brak pozwolenia konserwatorskiego czyni inne uzgodnienia nieskutecznymi.

Informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru oraz o ostatecznym zakończeniu tego postępowania wojewódzki konserwator zabytków przekazuje niezwłocznie właściwemu staroście.

Zabytki nieruchome, rejestrowe, powinny być oznaczone wzorem znaku informacyjnego, który przedstawiony jest poniżej. Wzór znaku został ustanowiony w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.

Rysunek 1. Wzór znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa

Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Rysunek 2. Logo pomnika historii

Park kulturowy

Utworzenie parku kulturowego zależy od inicjatywy i decyzji rady gminy. Rada gminy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy. Na obszarze parku kulturowego mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia, dotyczące w szczególności prowadzenia robót budowlanych oraz działalności handlowej, usługowej, przemysłowej i rolniczej, zmiany sposobu użytkowania zabytków nieruchomych, składowania bądź magazynowania odpadów oraz umieszczania tablic, napisów i ogłoszeń reklamowych.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028, jest spójny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach poniżej:

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 (Uchwała Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2023 r.)

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.)

Znaczenie dokumentu w kontekście programu opieki nad zabytkami jest ważne, gdyż jednym z ustawowych celów programów opieki nad zabytkami jest włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Koncepcja kładzie nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument formułuje również zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa. Uwzględnia także problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.)

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Głównym celem SRKS jest zatem wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

4.2. Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028 wykazuje spójność z programami o charakterze wojewódzkim, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030+ (Uchwała nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 r.)

Kwestia opieki nad zabytkami jest traktowana w Strategii w szerszym kontekście wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gospodarczego oraz poprawy jakości życia. Dbalność o zabytki ma wpłynąć na zwiększenie zainteresowania turystów. W Strategii wyznaczono obszary działań. Jeden z nich to KULTURA I DZIEDZICTWO, a jego cel rozwoju określono następująco: Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia.

W dokumencie wskazano kierunki działań oraz działania spójne z przedmiotowym opracowaniem.

Kierunek działań: Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu

Działania:

- Poprawa atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory przyrodnicze (w szczególności w obszarach pasm turystycznych).
- Wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych.
- Ochrona spuścizny kulturowej regionu (materialnej i niematerialnej).
- Rozwój systemu obsługi turystów (zaplecza turystycznego i systemu informacji turystycznej).

Kierunek działań: Upowszechnianie kultury i twórczości

Działania:

- Rozwój zaplecza instytucjonalnego kultury i digitalizacja zasobów.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

- Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej region.
- Wspieranie edukacji kulturalnej i artystycznej.

Kierunek działań: Kreowanie miast jako centrów aktywności kulturalnej

Działania:

- Wykorzystywanie ośrodków miejskich do tworzenia i promowania kultury.
- Promowanie Warszawy jako europejskiego ośrodka kultur.

Kierunek działań: Wspieranie rozwoju sektora kreatywnego

Działania:

- Wspieranie inicjatyw gospodarczych w sektorze kreatywnym.

Kierunek działań: Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej

Działania:

- Wspieranie przedsiębiorczości w obszarze kultur.

Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022– 2025 (Uchwały nr 1721/267/21 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 26 października 2021 r.)

W Programie opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim na lata 2022-2025 przyjęto, że w okresie 2022–2025 będzie kontynuowana misja z lat 2018–2021, która brzmi: Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim.

Wizja strategiczna Programu opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim na lata 2022-2025:

„Po okresie funkcjonowania Programu opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022 –2025 w województwie zauważalnie polepszyła się opieka nad zabytkami. Powstało forum gminnych specjalistów opieki nad dziedzictwem kulturowym, podnoszące wiedzę i integrujące środowisko w celu wymiany doświadczeń. Coraz lepiej znane i zadbane dziedzictwo regionu jest powodem dumy lokalnych społeczności. Zauważalnie wzrosła świadomość roli i znaczenia tradycji i zabytków kultury materialnej. Zadbano o udokumentowanie mazowieckiego dziedzictwa XX wieku, które w poprzednim okresie nie było wystarczająco znane ani doceniane. Przedstawiciele samorządów i prywatni właściciele zabytków są coraz bardziej świadomi swoich obowiązków związanych z opieką nad nimi. Wzrosła też znajomość narzędzi pomagających zachować ich wzorowy stan. Szczególnie narażone na utratę elementy dziedzictwa niematerialnego coraz częściej znajdują oddanych kontynuatorów.”

W Programie wskazano trzy obszary strategiczne – tj. „obszary koncentracji działań” odpowiadające zidentyfikowanym kluczowym problemom:

- Obszar strategiczny A: Edukacja kształtująca świadomość i postawy – odpowiada na kluczowy problem zdefiniowany jako niewystarczająca świadomość wartości dziedzictwa wśród interesariuszy, niewłaściwe postawy interesariuszy wobec dziedzictwa. W ramach tego obszaru wyznaczono dwa cele:
  - Cel strategiczny A.1. Wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków.
  - Cel strategiczny A.2. Kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem.
- Obszar strategiczny B. Optymalizacja systemu dostępu do środków - odpowiada na kluczowy problem zdefiniowany jako potrzeba dalszej optymalizacji dostępu do środków finansowych na opiekę nad zabytkami. W ramach tego obszaru wyznaczono następujące cele:
  - Cel strategiczny B.1. Zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich.
  - Cel strategiczny B.2. Dbalność o zabytki własne województwa.
- Obszar strategiczny C. Skuteczne narzędzia działania - odpowiada na kluczowy problem zdefiniowany jako potrzeba dalszego doskonalenia narzędzi działania w zakresie opieki nad zabytkami. W każdym z trzech obszarów strategicznych wyznaczono cele strategiczne, które będą realizowane poprzez przedsięwzięcia strategiczne. W ramach tego obszaru wyznaczono następujące cele strategiczne:

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

- Cel strategiczny C.1. Ograniczanie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa.
- Cel strategiczny C.2. Wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków.

Strategia Rozwoju Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2024-2034

Poniżej przedstawiono założenia Strategii spójne z przedmiotowym opracowaniem.

Cel strategiczny 1. Podnosimy poziom i jakość życia mieszkańców

1.2. Szeroka gama atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego

1.2. Szeroka gama atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego

1.2.1. Dostosowanie oferty rekreacyjnej do potrzeb wszystkich grup wiekowych

1.2.2. Stymulowanie i wspieranie lokalnej kultury oraz ochrona dziedzictwa kulturowego poszczególnych gmin

1.2.3. Promowanie działań na rzecz zachowania dziedzictwa niematerialnego (tradycje, zwyczaje itp.)

1.2.4. Propagowanie zasobów dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców

1.2.5. Rozbudowa sieci sportowo-rekreacyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem placów zabaw, siłowni na wolnym powietrzu oraz miejsc wypoczynku

1.2.6. Współpraca z obszarem NGO's w zakresie spędzania czasu wolnego poprzez realizację wspólnych działań oraz w zakresie wsparcia finansowego

Cel strategiczny 2. Rozwijamy się w oparciu o lokalne potencjały

2.1. Wysoki poziom marketingu terytorialnego

2.1.1. Współpraca jednostek samorządów terytorialnych w ramach wspólnych działań nastawionych na promocję walorów przyrodniczych i kulturowych

2.1.2. Wykorzystanie nowoczesnych technologii do promocji Powiatu

2.1.3. Systematyczne informowanie o najnowszych realizacjach w zakresie rozwoju przestrzeni turystycznych, w szczególności z wykorzystaniem mediów społecznościowych

2.1.4. Współpraca z JST w obszarze organizacji wydarzeń kulturalnych, związanych z dziedzictwem kulturowym Powiatu, zachęcających turystów do udziału w życiu lokalnej społeczności

2.1.5. Budowanie marki turystycznej i produktów turystycznych

2.2. Unikatowe atrakcje turystyczne

2.2.1. Modernizacja oraz budowa infrastruktury sportowej wraz z zagospodarowaniem nadbrzeży zbiorników wodnych

2.2.2. Współpraca z gminami w zakresie zwiększania długości ścieżek pieszych oraz rowerowych wraz z rozbudową infrastruktury towarzyszącej (ławki, altany itp.)

2.2.3. Stymulowanie i promowanie działalności gospodarczej o znaczeniu turystycznym, w tym przede wszystkim bazy noclegowej i gastronomicznej

2.2.4. Wsparcie dla rozwoju usług agroturystycznych poprzez promowanie istniejących gospodarstw

2.2.5. Aktywna promocja uzdrowiska w celu efektywnego wykorzystania posiadanych potencjałów

2.2.6. Współpraca międzygminna dla wykorzystania zasobów przyrodniczych celem pobudzenia atrakcyjności turystycznej obszaru

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu

5.1.1. Charakterystyka ogólna Powiatu Piaseczyńskiego

Powiat Piaseczyński leży w centralnej części województwa mazowieckiego. Od północy graniczy z Warszawą, od wschodu przez Wisłę z powiatem otwockim, od południa z powiatem grójeckim, a od zachodu z powiatem pruszkowskim.

W skład powiatu wchodzi sześć gmin: Góra Kalwaria, Lesznówola, Konstancin-Jeziorna, Piaseczno, Prażmów i Tarczyn.

Rysunek 3. Gminy Powiatu Piaseczyńskiego

Źródło: <https://www.przegladpiaseczynski.pl/artukul/12384,przewodnik-po-urzedach-gminy-i-miasta-w-powiecie-piaseczynskim>

Atrakcje

Do głównych atrakcji powiatu zaliczyć można:

- Ruiny zamku w Czersku - przyciągają turystów z całej Polski. Czersk jest znany przede wszystkim z inicjatyw kulturalnych, jakie są podejmowane przez tutejsze organizacje pozarządowe, m.in. Towarzystwo Ochrony nad Zabytkami Oddział w Czersku. Co roku – od wiosny do jesieni – odbywają się w Czersku „Europejskie Dni Dziedzictwa”, „Turnieje Rycerskie” oraz „Żywe lekcje historii”. Z zamkowego dziedzińca rozciąga się wspaniała panorama na Dolinę Czerską, dawne koryto Wisły – królowej polskich rzek.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

- Tężnia solankowa w Konstancinie – Jeziornie - uznawana jest za serce Parku Zdrojowego. Jest jedną z kilkunastu tężni w Polsce – drugą najstarszą i najbardziej rozpoznawalną po ciechocińskiej. Obiekt leczniczy zbudowano w 1978 r., zasilany jest solanką z położonego nieopodal odwiertu. Powietrze wokół tężni tworzy swoisty mikroklimat zbliżony do klimatu nad morzem.
- Zabytkowa kolejka wąskotorowa - słynna piaseczyńska ciuchcia, którą co tydzień można wyruszyć na niedzielną wycieczkę.

Szczególną sympatią wśród turystów, ale też wśród krajoznawców i etnografów, cieszą się imprezy związane z kulturami nadrzecznymi, np. programy rekreacji wodnej związane z projektem Krainy Jeziorki, czy Słynne Zielone Świątki na Urzeczcu, które przyciągają liczne rzesze miłośników aktywnego odpoczynku.

Środowisko przyrodnicze oraz prawne formy ochrony przyrody

Powiat Piaseczyński leży w pasie nizin środkowopolskich, których ukształtowanie jest przede wszystkim dziełem lądolodu i jego wód poroztopowych. Położony jest na Równinie Warszawskiej stanowiącej wysoczyznę lodowcową. Teren ten jest niemal płaski i silnie rozmyty. Przeważającą część powiatu zajmuje płaska równina wysoczyzny dennej, przechodząca w części południowo-zachodniej w równię falistą o bardzo łagodnych i niskich skłonach (od 94 m n.p.m. w części północno-wschodniej w rejonie Skolimowa w gm. Konstancin-Jeziorna do 135 – 138 m n.p.m. w części południowo-zachodniej w rejonie Woli Mrokowskiej w gm. Lesznowola). Równina ta poprzecinana jest dolinami rzecznyymi Jeziorki, Czarnej, Utraty oraz ich dopływów. Na wysoczyźnie lodowcowej występują liczne pola piasków wydmych i wydmy oraz większe obszary piasków pochodzenia wodnego. Największe i najwyższe wydmy (10 – 15 m) występują we wsiach Magdalenka (gm. Lesznowola) i Czarnów (gm. Konstancin-Jeziorna) oraz między Aleksandrowem i Cendrowicami (gm. Góra Kalwaria).

Wschodnią część powiatu obejmuje dolina Wisły, która oddzielona jest od wysoczyzny wysoką (12,5 – 20 m), pięknie zarysowaną skarpią – krawędzią erozyjną. Wzdłuż współczesnego koryta Wisły wytworzył się fragmentarycznie najniższy taras zalewowy, w którym osadzają się piaski rzeczne. Głównym elementem tej doliny jest taras zalewowy wyższy, odgradzony od koryta rzeki wałami. Wznosi się on około 2 m nad średni poziom Wisły, a jego wysokość bezwzględna wynosi 84,8 – 94,0 m n.p.m. Jest to równina płaska z podłużnymi, niewielkimi zagłębieniami, często wypełnionymi wodą, tzw. starorzeczami. Wzdłuż krawędzi erozyjnej fragmentarycznie (między Wólką Dworską i Brześcami w gm. Góra Kalwaria, a także Cieciszewem i Oborami oraz na terenie Jeziorny i Bielawy w gm. Konstancin-Jeziorna) występuje taras nadzalewowy o średniej wysokości 7,5 m od poziomu Wisły, zbudowany z piasków rzecznych oraz utworów pyłowych.

Powierzchnia obszarów chronionych na terenie powiatu wynosi 36 349,54 ha co stanowi 52,5% powierzchni powiatu. Wykaz obszarów chronionych na terenie powiatu:

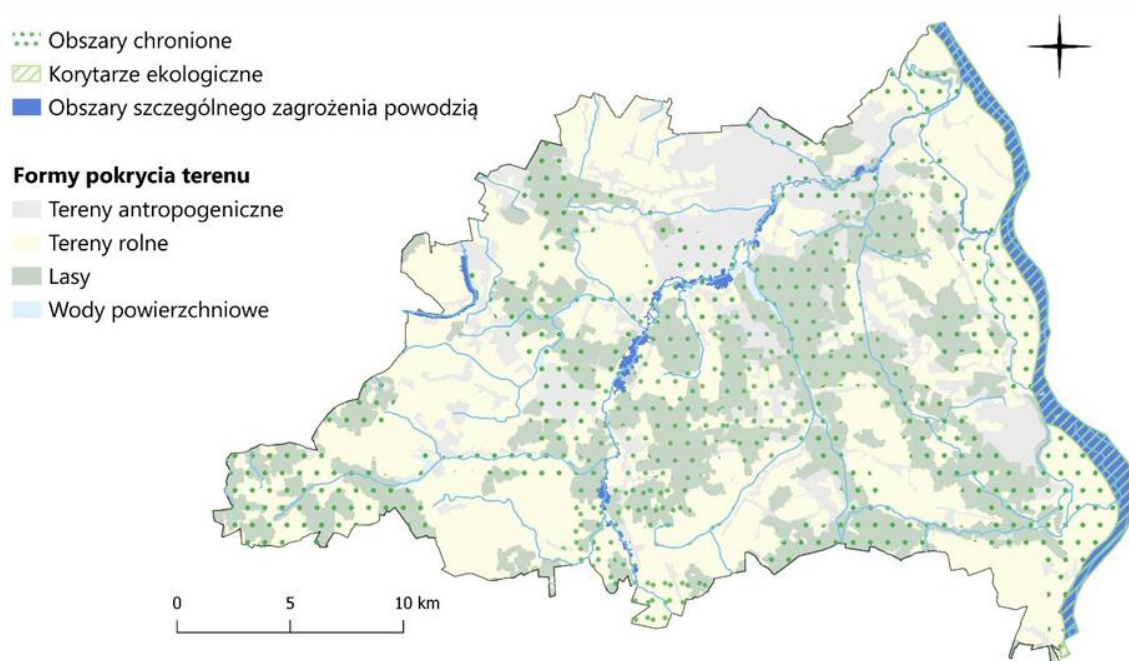
- rezerwat przyrody Biele Chojnowskie,
- rezerwat przyrody Obory,
- rezerwat przyrody Chojnów,
- rezerwat przyrody Skarpa Oborska,
- rezerwat przyrody Łęgi Oborskie,
- rezerwat przyrody Olszyna Łyczyńska,
- rezerwat przyrody Pilawski Grąd,
- rezerwat przyrody Łoś,
- rezerwat przyrody Las Pęcherski,
- rezerwat przyrody Skarpa Jeziorki,
- rezerwat przyrody Łachy Brzeskie,
- rezerwat przyrody Wyspy Świdorskie,
- rezerwat przyrody Wyspy Zawadowskie,

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

- rezerwat przyrody Uroczysko Stephana,
- Chojnowski Park Krajobrazowy,
- Dolina Rzeki Jeziorki Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Obszar natura 2000 – Stawy w Żabieńcu,
- Obszar natura 2000 – Łąki Soleckie,
- Obszar natura 2000 – Dolina Środkowej Wisły,
- zespół przyrodniczo-krajobrazowy Górki Szymona,
- 160 pomników przyrody,
- 2 użytki ekologiczne.

Przez wschodnią część Powiatu Piaseczyńskiego przebiegają korytarze ekologiczne, zapewniające spójność systemu przyrodniczego. Ich zasięg w znacznym stopniu nawiązuje do biegu Wisły.

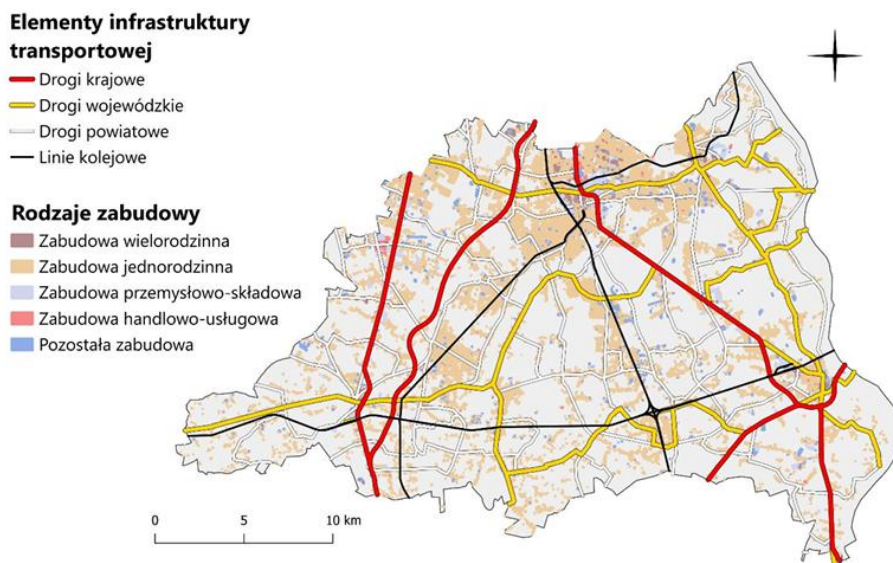

Rysunek 4. System przyrodniczy Powiatu Piaseczyńskiego

Źródło: Starostwo Powiatowe w Piasecznie.

Sieć komunikacyjna

Istniejący system obsługi komunikacyjnej Powiatu Piaseczyńskiego składa się przede wszystkim z transportu drogowego. Dominującym środkiem lokomocji w Powiecie jest komunikacja indywidualna, co poniekąd wynika z niedostatecznego dostępu do komunikacji zbiorowej na jej obszarze – najłabszy dostęp występuje w miejscowościach zlokalizowanych w południowo-zachodniej części Powiatu. Przez teren Powiatu przebiegają trzy szlaki o znaczeniu krajowym: DK7, DK50 oraz DK79, a także 14 ciągów dróg wojewódzkich o łącznej długości 134,2 km. Uzupełnieniem sieci transportowej są drogi powiatowe i gminne. Istotnym elementem oddziałującym na poziom dostępności Powiatu Piaseczyńskiego jest transport kolejowy obsługiwany przez linie nr 8 (Warszawa Zachodnia – Kraków Główny) i nr 12 (Skierniewice – Łuków).

Rysunek 5. Elementy struktury osadniczej wraz z układem komunikacyjnym w Powiecie Piaseczyńskim
Źródło: Starostwo Powiatowe w Piasecznie.

5.1.2. Zarys historii obszaru powiatu

Najstarszą spośród miejscowości powiatu jest Czersk – dawna siedziba książąt mazowieckich. Uzyskał prawa miejskie ok. połowy XIV w., potwierdzone w 1386 r. (utracił je w 1869 r.) Tarczyn jest miastem od 1353 r., Piaseczno od 1429 r., Góra Kalwaria od 1670 r, a Konstancin-Jeziorna od 1969 r. (połączenie Skolimowa-Konstancina z Jeziorną).

Stolica ziemi, Czersk, była miejscem zjazdów sądowych tzw. roków. Tu odbywały się sejmiki szlachty. Sądy czerskie wraz z archiwum po III rozbiórce Polski w 1795 r. Prusacy przenieśli do Góry. Utworzono tu sąd pokoju powiatu czerskiego. Piaseczno i inne miejscowości położone w powiecie warszawskim należały do zakresu kompetencji Sądu Pokoju Okręgu i Miasta Warszawy. Sąd Pokoju w 1845 r. przeniesiono z Góry do Grójca.

Obszar obecnego Powiatu Piaseczyńskiego należał do 1526 r. do Księstwa Mazowieckiego, następnie został włączony do Królestwa Polskiego, województwa mazowieckiego. Do 1795 r. północna część znajdowała się w ziemi warszawskiej, południowa w czerskiej (granica przebiegała wzdłuż rzeki Jeziorki) i w powiatach (wówczas jednostkach podziału sądowego) czerskim, tarczyńskim i warszawskim.

Przed rozbiorami parafie południowego Mazowsza wchodziły w skład diecezji poznańskiej (archidiakoniat mazowiecki), od 1798 r. do nowo utworzonej diecezji warszawskiej. Obecnie tereny powiatu podzielone są między dekanaty: czerski, konstanciński i piaseczyński w ramach archidiecezji warszawskiej.

W XVI-XVIII w. Czersk i Piaseczno z sąsiednimi wsiami stanowiły tzw. starostwa niegrodowe, należące do stołowych dóbr królewskich, oddawane w dzierżawę starostom. Wsie Jeziorna i Okrzeszyn znajdowały się w granicach starostwa warszawskiego. Miasto Góra w latach 1670-1795 było miastem kościelnym, należącym do biskupów poznańskich i nosiło nazwę Nowa Jerozolima. Pozostałe miejscowości były wsiami szlacheckimi.

W latach 1796–1814 Piaseczno znajdowało się w powiecie warszawskim, Czersk i Góra w powiecie czerskim z siedzibą w Grójcu. Od 1815 r. wszystkie miejscowości wchodziły w skład obwodu, od 1842 r. powiatu warszawskiego. Taki stan rzeczy trwał do 1867 r. W latach 1867–1879 Góra Kalwaria była miastem powiatowym (powiat górnokalwaryjski), następnie włączona została do powiatu grójeckiego. Pozostałe miejscowości znajdowały się w granicach powiatów grójeckiego, warszawskiego i błońskiego.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

W XIX w. powstały zarządy dóbr państwowych (dawnych królewskich) – Ekonomie Narodowe w Lesznowoli i Potytcy. Czersk, Piaseczno i Góra stały się miastami rządowymi (narodowymi).

Po powstaniu styczniowym władze carskie pozbawiły praw miejskich Piaseczno w 1869 r., a Górę Kalwarię w 1883 r. Ponownie zostały podniesienie do rzędu miast przez okupacyjną administrację niemiecką w 1916 r. Na mocy ukazu carskiego z 1864 r. zniesiono pańszczyznę, a włościanie otrzymali ziemię na własność, dlatego obszar majątków ziemskich uległ okrojeniu.

Przez teren obecnego powiatu przebiegały od średniowiecza dwa szlaki komunikacyjne: z Warszawy przez Jeziornę do Czerska i tzw. trakt warecki z Warszawy przez Piaseczno do Warki z odgałęzieniem do Czerska. W drugiej dekadzie XIX w. przeprowadzono trakt rządowy puławski (od 1845 r. zwany nowoaleksandryjskim), którego częścią jest dzisiejsza ulica Puławska. Po uruchomieniu nowej trasy stary trakt warecki stracił na znaczeniu i stał się drogą lokalną.

Miasto Góra, od 1867 r. Góra Kalwaria, od początku Królestwa Kongresowego do końca 2001 r. było miastem garnizonowym. Stacjonowały tu różne formacje wojskowe, a w 2 dekadzie XX w. była siedzibą Centralnej Szkoły Straży Granicznej.

Przez wieki miejscowa ludność trudniła się głównie rzemiosłem, rolnictwem i handlem. Wzdłuż Jeziorki pracowały młyny wodne. W 1760 r. w Jeziornie powstał młyn zbożowo-papierniczy, który dał początek fabryce papieru. W majątkach uruchamiano browary, gorzelnie i cegielnie, które zaopatrywały lokalny rynek.

Zniszczenia miejscowościom powiatu przyniosły potop szwedzki (w ruinę popadł wówczas zamek w Czersku), wojna północna na początku XVIII w. i insurekcja kościuszkowska. Największa w historii ziem powiatu, nie rozstrzygnięta bitwa między wojskami polskimi i rosyjskimi rozegrała się pod Gołkowem 9 i 10 lipca 1794 r.

Na przełomie XIX i XX w. zbudowano linie wąskotorowych kolejek dojazdowych z Warszawy m.in. do Góry Kalwarii, z których do dziś pozostała, wpisana do rejestru zabytków, linia z Piaseczna przez Grójec do Nowego Miasta nad Pilicą w powiecie grójeckim o długości 72 km. (regularny ruch osobowy zawieszono na niej w 1991, a towarowy w 1996 r.). W XX w. teren dzisiejszego Powiatu Piaseczyńskiego przecięły dwie linie kolejowe Warszawa – Radom – Kraków w 1934 r. i Skierniewice – Łuków (z mostem na Wiśle w Górze Kalwarii) w 1953 r.

Terytorium dzisiejszego powiatu należało do rozbiorów do województwa mazowieckiego, w latach 1796-1806 do departamentu warszawskiego w prowincji Prusy Południowe, w okresie Księstwa Warszawskiego od 1807 do 1814 r. nadal pozostawało w departamencie warszawskim. W latach 1815–1837 znajdowało się w województwie mazowieckim w Królestwie Polskim, w latach 1837-1845 w guberni mazowieckiej, a w latach 1845-1915 w guberni warszawskiej. W okresie okupacji niemieckiej podczas I wojny światowej (1915-1918) należało do Generał-Gubernatorstwa Warszawskiego.

Okres drugiej wojny światowej ponownie odcisnął się bolesnym piętnem na terenach obecnego powiatu. Przetoczyły się tędy wojska polskie i niemieckie w czasie kampanii wrześniowej. Jesienią 1940 r. miejscowych Żydów uwięziono w gettach w Piasecznie i Górze Kalwarii. W lutym 1941 wszyscy zostali przesiedleni do getta warszawskiego. Na ich miejsce władze okupacyjne przesiedliły rodziny polskie z Pomorza wcielonego do Rzeszy. Lasy Chojnowskie stały się schronieniem dla oddziałów partyzanckich, a podczas powstania warszawskiego jego zapleczem. Tragiczne epizody wojny upamiętniają liczne pomniki i tablice.

W odrodzonej Polsce znajdowało się w granicach województwa warszawskiego, a w latach II wojny światowej w dystrykcie warszawskim Generalnego Gubernatorstwa. Od 1945 do 1975 r. stanowiło część województwa warszawskiego, w latach 1975-1998 województwa stołecznego warszawskiego, a od początku 1999 r. znajduje się w województwie mazowieckim.

5.1.3. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to świadectwo działalności mieszkańców danego regionu prowadzonej na przestrzeni wieków, dlatego najpełniej stanowi o jego tożsamości. Składa się z elementów przyrodniczych, ale przede wszystkim z wytworów i osiągnięć cywilizacyjnych człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobrazy miejskie i wiejskie, kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

W krajobrazie gmin Powiatu Piaseczyńskiego wyróżniają się liczne zabytkowe założenia dworsko – parkowe, które są świadectwem historii poszczególnych miejscowości. Wiele zabytkowych dworów zostało całkowicie wyburzonych, są też takie, które obecnie są w stanie ruiny.

Krajobraz powiatu uzupełniają liczne parki często zlokalizowane w pobliżu dworów, pałaców oraz willi, stanowiąc często enklawę cennej zieleni.

Zachowane zostały układy urbanistyczne miast Piaseczno oraz Konstancin – Jeziorna obfitują w cenne obiekty zabytkowe, często o znaczeniu ponadlokalnym.

Układy urbanistyczne

Układ urbanistyczny miasta Konstancin – Jeziorna

Miasto powstało z połączenia kilku ośrodków i jest urbanistycznie niejednorodne i rozrzucone na dużym obszarze. Przeważa zabudowa jednorodzinna, częściowo o charakterze rezydencjonalnym, której trzon stanowi zabytkowa zabudowa willowa i koncepcja urbanistyczna z początku XX wieku i okresu dwudziestolecia międzywojennego na terenie Konstancina (koncepcję miasta hr. Skórzewski oparł na koncepcji Grunewaldu), Skolimowa i Klarysewa, oraz typu miejskiego (Jeziorna) i przemysłowego (tereny na wschód od ul. Mirkowskiej w Mirkowie, okolice ul. Tysiąclecia) i handlowo-usługowego (tereny wzdłuż drogi z Warszawy, rejon Al. Wojska Polskiego). Po wojnie powstały tu także osiedla bloków wielorodzinnych Mirków i Grapa. W ostatnich latach realizowanych jest wiele nowych inwestycji, zarówno domów jednorodzinnych, jak i bloków mieszkalnych.

Istotę zabytkowości Konstancina oddaje układ urbanistyczny obejmujący również zabytkowy zespół budowlany miasta. Jest to obszar koncentrujący w sobie różnorodne funkcje w tym lecznictwo, obejmujący setki obiektów zabytkowych, w tym zabudowy jednorodzinnej o charakterze willowym i rezydencjonalnym na dużych działkach leśnych i parkowych, pełniąc również ważną rolę siedliskową i klimatotwórczą. Kilka cennych przykładów budownictwa willowego przedstawiono poniżej.

Willa Gryf

Zbudowana około 1905 r. według projektu Bronisława Colony-Czosnowskiego. Świeżo wzniesiony budynek kupiła Józefa z Cybulskich Jaxa-Bąkowska – poetka, nowelistka i redaktorka popularnych pism kobiecych.

Willa stylistycznie nawiązuje do alpejskich pensjonatów. Jest to dwukondygnacyjny budynek o pseudoszachulcowych szczytach. Nad całością góruje wieloboczna narożna wieżyczka zwieńczona stromym hełmem.

Willa Kamilin

Willa powstała przed 1919 r. na zlecenie rodziny Jankiewiczów. Willa pierwotnie nosiła nazwę „Halszka”. W 1929 r. została sprzedana małżonkom Arturowi i Kamili Gornigom, którzy przemianowali ją na „Kamilin”.

Dwukondygnacyjna willa utrzymana jest w stylistyce neoklasycystycznej. Elewacja frontowa na planie litery „L” ozdobiona jest od południa drewnianą werandą, a od północy parterową przybudówką, na której znajduje się obszerny taras. Wejście poprzedzono dwukolumnowym portykiem nakrytym kopulastym daszkiem.

Willa Natemi

Willa Natemi powstała w 1906 r. Jej projekt przypisywany jest Józefowi Piusowi Dziekońskiemu lub Arturowi Oraczewskiemu.

Jedna z najbardziej eleganckich willi Konstancina została zbudowana w stylu Drugiego Cesarstwa. Elewację frontową dwukondygnacyjnego budynku zdobią: płytki, centralnie usytuowany pseudoryzalit z kolumnami o jońskich głowicach dekorowanych kwiatowymi girlandami, koszowy balkon wsparty na baniastym blaszanym kroksztynie oraz wielkie okno na piętrze zamknięte łukiem odcinkowym z polichromią autorstwa Franciszka Ejsmonda. Górną część fasady wieńczy attyka tralkowa. W ogrodzie willi przodem do fasady stoi rzeźba Józefa Gabowicza „Chłop z dziewczynką”.

Willa Pallas Athene

Projekt willi wzniesionej w 1906 r. wykonał Marian Lalewicz. Pierwszym właścicielem był Leon Raczkowski, który w 1912 r. sprzedał nieruchomość małżeństwu Emilowi i Jadwidze z Neumannów Eisertom, w rękach których willa pozostawała do końca lat 20. Ostatnią właścicielką z okresu sprzed drugiej wojny światowej była Julia Polikierowa.

Willa „Pallas Athene” to klasycystyczna willa w stylu włoskim. Elewacja frontowa poprzedzona jest okazałym, półokrągłym, trójosiowym ryzalitem. Dekoracyjne ogrodzenie z żelazną bramą umieszczoną w półkolistej wnęce pochodzi z lat 80. dwudziestego wieku.

Willa Wanda

Willa powstała dla sędziego Stankiewicza i jego żony Marii Wandy z Peplowskich, od której imienia pochodzi jej nazwa. Własnością rodziny pozostała do 1943 r. Wówczas budynek nabył Alfred Fryde i posiadał ją do lat 70. dwudziestego wieku.

Willa Wanda to dwukondygnacyjny budynek w stylu pałacyku o neobarokowym i secesyjnym wystroju architektonicznym.

Elewacja frontowa na trzech centralnych osiach została lekko zryzalitowana i zaakcentowana kolumnowym gankiem, na którym spoczywa taras zamknięty metalową balustradą dekorowaną ornamentami roślinnymi. Otwory okienne i drzwiowy przy tarasie, otoczone parami pilastrów, ozdabia motyw koła, a okna po obu stronach części centralnej, o prostym zamknięciu – płytka wnęka z balustradą tralkową wspartą na półkolistych baniastych kroksztynach.

Architektura rezydencjonalna

W porównaniu z innymi regionami Polski, w Powiecie Piaseczyńskim ocalało stosunkowo dużo siedzib ziemiańskich. Jedną z najbardziej znanych budowli jest Zamek w Czersku - zamek gotycki z późniejszymi przekształceniami o funkcjach militarnych i administracyjnych.

Zamek Książąt Mazowieckich w Czersku (gm. Góra Kalwaria)

Zamek wzniesiony przez księcia mazowieckiego Janusza Starszego. Od końca XIV w. do 1 ćw. XV w. powstał cały obwód obronny z murami i basztami. Jeszcze w XV w.

W 1526 r. południowe mazowsze przyłączono do Korony i zamek przejmuje Zygmunt Stary. W trzecim etapie rozbudowy po roku 1545 nastąpiło kolejne podwyższenie baszt południowej i zachodniej oraz nadbudowa wieży bramnej. Zamek w tym okresie adaptowany był na rezydencję królowej Bony, rozebrano wówczas starą zabudowę wewnętrzną oraz wzniesiono nową kaplicę, dom mieszkalny wraz z budynkiem gospodarczym.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

W latach 1762-66 marszałek wielki koronny, starosta czerski Franciszek Bieliński przystąpił do odbudowy zamku: naprawił mury, wznosił na terenie zamku budynek archiwum ksiąg grodzkich i ziemskich, zbudował most łączący zamek z miastem. Prace te przerwała śmierć Bielińskiego. W czasie zaborów Czersk przejmują Prusacy i od razu przystępują do rozbiórki murów obronnych. W XIX w. i na początku XX w. zamek był źródłem materiału budowlanego dla okolicznej ludności, m.in. z cegły rozbiórkowej wzniesiono w 1905 r. kościół parafialny w Czersku. W 1904 r. ruiny zamku przejęło Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Przeszłości i od tego czasu na terenie zamku prowadzone były prace archeologiczno-konserwatorskie przerywane dwiema wojnami. W czasie II wojny światowej wojska niemieckie umieściły na terenie zamku posterunek obserwacyjny, silnie uszkodzony w czasie walk 1944 r. Od 1959 r. z przerwami do 1983 r. prowadzono prace badawczo-architektoniczne, archeologiczne oraz restauratorskie. W ich wyniku wykonano ochronne korony murów oraz przeprowadzono prace w baszcie bramnej i południowej w celu udostępnienia dla ruchu turystycznego.

Fotografia 1. Widok na Zamek Książąt Mazowieckich w Czersku

Dwory

Na terenie powiatu znajdują się liczne dwory, wybudowane w kilku stylach (w większości w klasycystycznym), pochodzące głównie z II poł. XIX wieku i początku XX wieku.

Stan techniczny założeń dworskich i pałacowych na terenie powiatu jest bardzo zróżnicowany.

Zespół Dworski w Brzeźcach (gm. Góra Kalwaria)

Modrzewiowy budynek, stojący w Brzeźcach przy ul. Osiedlowej, nad jeziorem, pochodzi mniej więcej z 1784 roku. Zaprojektował go i w nim mieszkał Jan Kanty Fontana – architekt, burgrabia zamku królewskiego w Warszawie. Dwór jest częścią zabytkowego kompleksu, w którego skład wchodzi też park i budynki pozostałe po folwarku.

Fragmety oryginalnych zachowanych ścian dają dowód, że dwór jest budowlą modrzewiową, z brusów o grubości ok. 18 cm i szerokościach ok. 34-38 cm łączonych w konstrukcji wieńcowej, z narożnikami w jaskółcze ogony i szerokimi futrynami tworzącymi otwory okienne. Zaciószy na zachowanych belkach futryn wykonane dłutem lub małymi siekierami dowodzą, że dwór był tynkowany, zapewne gliną, ponieważ glinianą zaprawę w murach posiadają nadal spichlerz i kuchnia dworska.

Mimo posadowienia na znacznym wzniesieniu, wysokich ścian parteru (ok. 3,49m) oraz masywu dachu (wys. 7,61 m) bryła nie sprawia wrażenia przytłaczającej właśnie dzięki zręcznym zabiegom rozbijającym płaszczyzny: zmiana kątów dachu, przełamanie połączenia za pomocą gzymsów z szerokich belek profilowanych liniami falistymi i załamaniem prostokątnymi, podobne gzymsy pod okapem dachu, a przy tym ganek na kolumnach tokańskich z naczółkiem urozmaiconym spływami wolutowymi.

Fotografia 2. Widok na dwór w Brzeźcach

Dwór, dawny Dom Pracy Twórczej w Oborach (gm. Konstancin – Jeziorna)

Barokowy dwór w Oborach jest unikatowym przykładem polskiej murowanej siedziby szlacheckiej z drugiej połowy XVII wieku. Reprezentuje typ domu podmiejskiego o zredukowanej części reprezentacyjnej, służącego wypoczynkowi właścicieli.

Barokowy dwór w Oborach jest murowany z cegły, tynkowany i boniowany. Został założony na rzucie wydłużonego prostokąta, do którego w końcu XIX wieku Władysław Marconi dodał od wschodu wydatny ryzalit o ściętych narożach, a od północy kaplicę na rzucie kwadratu. Budynek jest parterowy, częściowo podpiwniczony, z mieszkalnym poddaszem schowanym pod mansardowym dachem z lukarnami, krytym dachówką. Kaplica ma dach namiotowy kryty blachą, z kulą i krzyżem w zwieńczeniu. Dłuższe, dziewięćosiowe elewacje przepływają duże prostokątne okna w kamiennych obramieniach. Zwróconą na zachód elewację frontową wyróżnia trójosiowy ryzalit pozorny ujęty boniowanymi pseudopilastrami, zwieńczony trójkątnym frontonem i poprzedzony tarasem. W tej elewacji kamienne uszakowate obramienia okien i portali zdobi wysokiej klasy barokowy detal. Trójkątne przerwane naczółki wieńczące otwory okienne i drzwiowe zdobią kule na postumencie i herb „Starykoń” rodziny Wielopolskich.

W 1948 r. został przejęty przez Związek Literatów Polskich. Powstał tu Dom Pracy Twórczej im. Bolesława Prusa, w którym bywali najwybitniejsi polscy pisarze i poeci. Wokół dworu nad starorzeczami wiślanymi rozciąga się przepiękny stary park z unikatowym drzewostanem i okalające dwór stawy. Obecnie dwór stanowi własność prywatną.

Fotografia 3. Widok na Dwór w Oborach

Dwór w Chylicach – Pólko (gm. Piaseczno)

Wybudowany w I poł. XIX w., przebudowany w okresie międzywojennym. Założony na rzucie prostokąta, parterowy, przykryty dachem mansardowym. Od wschodu ganek z czterema kolumnami o formach doryckich. Od zachodu taras z analogiczną balustradą.

Fotografia 4. Widok na Dwór w Chylicach – Pólko

Dwór w Prażmowie (gm. Prażmów)

Klasycystyczny dwór wzniesiony w 1820 roku dla Franciszka Ryxa, majora wojsk polskich. Parterowy, nakryty wysokim dachem naczółkowym, z częścią środkową przechodzącą w szeroką wystawkę dachową zwieńczoną trójkątnym frontonem. W tympanonie ryzalitu monogram FR (Franciszek Ryx) w dekoracyjnym sztukatorskim obramowaniu oraz data budowy. Kolumnowy ganek poprzedzający wejście i podtrzymujący żeliwny balkon piętra mógł powstać dopiero w 1905 roku, kiedy odnawiano dwór i przebudowywano wnętrze.

Fotografia 5. Widok na Dwór w Prażmowie

Architektura sakralna

Architektura sakralna reprezentowana jest przede wszystkim przez kościoły katolickie. Architekturę sakralną charakteryzuje pełen przekrój stylów architektonicznych. Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę najciekawszych obiektów tego typu.

Kościół

Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Górze Kalwarii

Powstał w ostatnim ćwierćwieczu XVII stulecia jako ratusz Piłata – kaplica będąca pierwszą stacją drogi krzyżowej. Usytuowany na skrzyżowaniu dwóch prostopadłych osi założenia na usypanym wzgórzu. Kościół salowy. Za ścianą ołtarzową pięcioboczna zakrystia. Pojedynczy portal w ścianie frontowej. Za nim wstawiona do wnętrza prostokątna kruchta. Pod częścią ołtarzową nawy niewielka krypta dostępna po schodach do zakrystii.

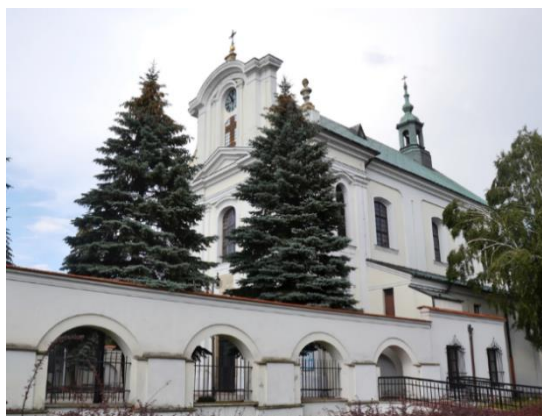

Fotografia 6. Widok na Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Górze Kalwarii

Kościół, ob. parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny w Górze Kalwarii

Barokowy, wzniesiony przy obecnej ul. ks. Sajny w Górze Kalwarii w latach 1756–1759. Zaprojektowany przez Jakuba Fontanę, architekta króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, projektanta fasady bazyliki Świętego Krzyża w Warszawie. Kalwaryjską świątynię ufundował marszałek wielki koronny Franciszek Bieliński, który spoczywa w jej podziemiach. Kościół zdobią m.in. obraz Najświętszej Maryi Panny Górskiej (XVII w.), przed którym modlił się król Jan III Sobieski, sarkofag z relikwiami św. Waleriana (wykonany w XVIII w.) oraz XVII-wieczna chrzcielnica. Nawa na rzucie prostokątna, jednonawowa z wydzieloną trójprzęsłową kruchtą wejściową. Od wschodu węższe prezbiterium na rzucie prostokąta z łukami.

Do kościoła przylega klasztor, również z połowy XVIII wieku, w którym przez ponad 100 lat mieszkali bernardyni (obecnie przebywają tu marianie), a przez kilkadziesiąt – wojsko carskie. W klasztornej kaplicy znajduje się rzeźba – pieta – pochodząca z XIV wieku.

Fotografia 7. Widok na Kościół, ob. parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny w Górze Kalwarii

Kościół Wieczery Pańskiej w Górze Kalwarii (gm. Góra Kalwaria)

Powstał w 1674 roku jako odpowiednik jerozolimskiego Wieczernika. Stoi w części Góry Kalwarii zwanej Mariankami, przy ul. o. Papczyńskiego. Od 2018 roku nosi miano sanktuarium diecezjalnego –

spoczywa bowiem w tym miejscu św. Stanisław Papczyński, który posługiwał tu prawie ćwierć wieku. Grób założyciela zakonu marianów odwiedza kilka tysięcy pielgrzymów rocznie.

Wnętrze jednoprzestrzenne. Obiekt nakryty wysokim dachem dwuspadowym z okapem występującym również w elewacjach frontowej i tylnej.

Fotografia 8. Widok na Kościół Wieczery Pańskiej w Górze Kalwarii

Kościół Przemienienia Pańskiego w Czersku (gm. Góra Kalwaria)

Wybudowany w 1806 roku, z cegły pochodzącej z częściowej rozbiórki sąsiedniego zamku. Inwestycję sfinansował rząd pruski – kościół był jego zadośćuczynieniem za odebranie czerskiej parafii wsi Linin.

Kościół orientowany, usytuowany na skarpie lewego brzegu Wisły. Kościół jednonawowy na planie prostokąta, z węższym prawie kwadratowym prezbiterium. Od strony wejścia wieża – dzwonnica umieszczona na osi kościoła flankowana trójbocznie zamkniętymi przybudówkami. Wystrój zewnętrzny nawiązuje do stylistyki baroku.

Fotografia 9. Widok na Kościół Przemienienia Pańskiego w Czersku

Kościół św. Józefa w Konstancinie – Jeziornie (gm. Konstancin – Jeziorna)

Neogotycka świątynia w Konstancinie-Jeziornie powstała na pocz. XX w. wg proj. Hugona Kudery, architekta znanego z realizacji obiektów sakralnych w stylach historycznych. Kościół powstał jako część urbanistycznego założenia osiedla robotniczego przy fabryce papieru i stanowi materialne świadectwo historii Jeziorny.

Budynek świątyni zwrócony prezbiterium na pd.-zach. jest murowany z cegły, nieotynkowany z wyjątkiem niektórych dekoracyjnych elementów. Bryła jego złożona jest z prostokątnego jednonawowego korpusu z transeptem i prezbiterium zamkniętego trójbocznie ujętego po bokach niższymi dobudówkami. Od frontu dominuje umieszczona na osi, wysoka czworoboczna wieża dzwonna z wyodrębnioną węższą drugą kondygnacją zakończoną w narożach czterema niewielkimi wieżyczkami. Dolną część flankuje para niższych i węższych wież. Wszystkie zwieńczone są strzelistymi wielobocznymi hełmami z najwyższym głównej wieży zakończonym kulą i krzyżem. Świątynię przykrywają strome dachy kryte obecnie blachą, dwuspadowe nad transeptem i nad nawą z jaskółkami, a nad zamknięciem prezbiterium i bocznymi dobudówkami wielopołaciowe.

Fotografia 10. Widok na Kościół św. Józefa w Konstancinie – Jeziornie

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Konstancinie – Jeziornie (gm. Konstancin – Jeziorna)

Niewielka świątynia w Konstancinie-Jeziornie o cechach neogotyckich jest jednym z wielu kościołów projektowanych przez Józefa Piusa Dziekońskiego, czołowego polskiego przedstawiciela historyzmu i prekursora stylu gotyku wiślano-bałtyckiego. Kościół powstał wg skorygowanego w 1909 r. dwa lata wcześniejszego projektu przeznaczonego dla Strykowa. Kościół usytuowany jest we wsch. części miasta, po pd.-zach. stronie skrzyżowania ulic Piłsudskiego i Batorego w otoczeniu zabytkowej zieleni z przewagą lip i tuj. Budynek kościoła jest murowany z cegły i nieotynkowany, z wyjątkiem niektórych elementów jak blendy, czy glify okien. Jego bryła złożona jest z prostokątnego korpusu nawowego, węższego i niższego prezbiterium zamkniętego trójbocznie ujętego po bokach zakrystiami (od pd. prostokątną, a od pn. na planie litery L). Od frontu dominuje masywna czworoboczna wieża zwężająca się ku górze, zwieńczona wysokim ośmiokątnym hełmem zakończonym kulą i krzyżem. Ma oszkarpowane naroża, a w dolnej kondygnacji ujęta jest z trzech stron arkadowym podcieniowym obejściem połączonym skośnie ze ścianą korpusu.

Fotografia 11. Widok na Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Konstancinie – Jeziornie

Kościół pw. św. Anny w Piasecznie (gm. Piaseczno)

Wzniesiony około 1565 r., restaurowany w 1603 r. W 1803 r. rozebrano wieżę nad kruchtą. W 1914 r. uszkodzony i restaurowany dach, w 1933 r. wykonano nowy dach. W 1958 r. wzniesiono kaplicę św. Krzyża. Kościół usytuowany w centrum miasta. Kościół orientowany. Jest jednonawowy, z nieco węższym prezbiterium. Od zachodu prawie kwadratowa kruchta. Kościół przykryty dachem dwuspadowym, na styku prezbiterium i nawy masywna ośmioboczna sygnatura przykryta spłaszczonym dachem kopulastym.

Fotografia 12. Widok na Kościół pw. Św. Anny w Piasecznie

Kościół parafialny pw. św. Franciszka w Prażmowie (gm. Prażmów)

Kościół został wzniesiony na początku XIX wieku przez Piotra Czołchańskiego, dokończenie budowy i wystrój wnętrza ufundował Franciszek Ryx. Kościół wzniesiony w styl klasycystycznym, w formie pierwotnej bezwieżowy. W 1871 r. do elewacji frontowej dobudowano wieżę, likwidując tym samym pierwotną elewację klasycystyczną.

Kościół na rzucie wydłużonego prostokąta, jednonawowy. Od wschodu wieża pełniąc funkcję rolę przedsionka wejściowego, na rzucie prostokąta.

Fotografia 13. Widok na Kościół parafialny pw. św. Franciszka w Prażmowie

Kościół parafialny pw. Jana Chrzciciela w Rembertowie (gm. Tarczyn)

Parafia w Rembertowie erygowano była w XIII w. Pierwsza wzmianka o proboszczu pochodzi z 1414 r., a o kościele pw. św. Jana Chrzciciela z 1420 r. Został on wystawiony staraniem właścicieli wsi - Rembertowskich. Kolejna świątynia ufundowana została w latach 1730-1742 przez Katarzynę Siekierzyńską - miecznikową Latyczewską i dziedziczkę dóbr z pobliskiego Michrowa. Kościół stanął na fundamentach starego, w otoczeniu przykościelnego cmentarza, był niewielki, drewniany, jednonawowy. W 1826 r. świątynia została wyremontowana, a w jej pobliżu dostawiono istniejącą do dnia dzisiejszego dzwonnice. W roku 1880 kościół został przebudowany. Podwyższono mu ściany, przedłużono nawę i dobudowano do niej chór. Kolejne remonty prowadzone były w 1936 r. (położono m.in. nowe, blaszane pokrycie dachu), w 1959 oraz w końcu lat 90.

Kościół jest orientowany (prezbiterium zwrócone na wschód), wykonany został z drewna iglastego, w konstrukcji zrębowej) i od zewnątrz obity jest pionowymi deskami z oblistwowaniem. Ściany wewnętrzne zostały otynkowane.

Fotografia 14. Widok na kościół parafialny pw. Jana Chrzciciela w Rembertowie

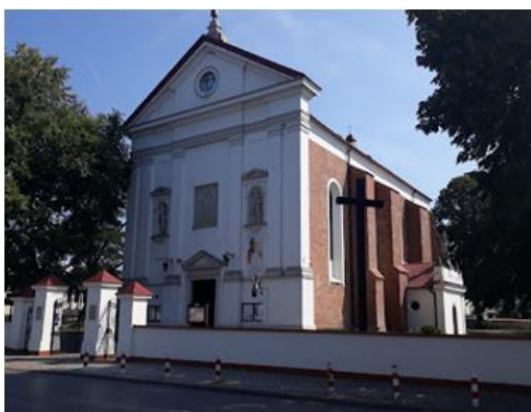
Kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Tarczynie (gm. Tarczyn)

Kościół został wybudowany na miejscu poprzedniej niewielkiej budowli ufundowanej zapewne w XII wieku. Budowę murowanego z cegły kościoła w stylu gotyckim rozpoczęto w pierwszym ćwierćwieczu XVI stulecia. Kościół miał dwie kaplice: południową – św. Anny, wzniesioną w 1511 r.,

oraz północną – św. Stanisława, ufundowaną w 1526 r. przez proboszcza tarczyńskiego Abrahama Chełchowskiego.

W 1823 r. kościół został odnowiony; w tym czasie przeprowadzono rozbiórkę kaplicy św. Stanisława, a kaplicę św. Anny zamieniono na kruchtę. W latach 1840–42 ponownie odnowiono świątynię. Wtedy też wzniesiono klasycystyczną dzwonnice, w której znajduje się dzwon z 1841 r.

Kościół orientowany. Korpus nawowy na rzucie prostokąta, jednonawowy, czteroprzęsłowy, z węższym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium, oszarpowany. Dach dwuspadowy, kryty blachą trapezową. Fasada główna tynkowana, parawanowa, jednokondygnacyjna, trójosiowa z naczółkiem z okulusem w szczycie i dekoracją architektoniczną w formie pilastrów i gzymsów. W niszach rzeźby świętych.

Fotografia 15. Widok na kościół pw. św. Mikołaja w Tarcynie

Cmentarze

Na terenie Powiatu Piaseczyńskiego zlokalizowanych jest łącznie 11 cmentarzy ujętych w rejestrze zabytków województwa mazowieckiego oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Przez wieki miejscami grzebania zmarłych były cmentarze przykościelne. Same świątynie były miejscem pochówku osób najznamienitszych, którzy mieli tu swoje epitafia i nagrobki lub byli grzebani w podziemiach kościoła. Cmentarze przykościelne wpisane wraz ze świątynią do rejestru to:

- cmentarz przykościelny przy kościele pw. św. Jana w Rembertowie,
- cmentarz przykościelny przy kościele pw. św. Stanisława Biskupa (wraz z drzewostanem) w Sobikowie.

W rejestrze zabytków znajduje się również cmentarz wojenny w miejscowości Wólka Pęczerska.

Na szczególną uwagę zasługują cmentarze żydowskie zlokalizowane poniżej.

Cmentarz żydowski w Górze Kalwarii został założony w początkach XIX wieku. W czasie II wojny światowej Niemcy zdewastowali i zbezczeszczyli cmentarz. Płyty nagrobne zostały w większości wywiezione i wykorzystane do prac budowlanych. Zniszczono także ohel cadyków, ogrodzenie nekropolii oraz dom przedpogrzebowy. Na terenie cmentarza Niemcy dokonywali egzekucji osób pochodzenia żydowskiego. Większość grobów ofiar Zagłady do dziś pozostaje nieoznaczona.

Współcześnie cmentarz zajmuje powierzchnię 1,3 hektara. Zachowało się na nim około 140 pomników nagrobnych lub ich fragmentów. Większość z nich została odnaleziona poza terenem nekropolii i odzyskana po niemieckiej dewastacji. Po zakończeniu II wojny światowej zabezpieczono zbezczeszczone groby Alterów, w 1991 roku odbudowano zniszczony ohel dynastii cadyków.

Cmentarz żydowski w Piasecznie

Cmentarz żydowski w Piasecznie został założony w 1869 roku — ostatni pochówek odbył się na nim prawdopodobnie w 1941 roku. Do dziś przetrwało na cmentarzu zaledwie 36 nagrobków w różnym stanie. Najstarszy z nich upamiętnia Lejzora, syna Moszego, zmarłego w 1889 roku. Przeważają wśród nich tradycyjne macewy, wykonane z piaskowca, w formie pionowych płyt o półokrągłym, prostokątnym lub trójkątnym zwieńczeniu.

Elementami tworzącymi cmentarze są nie tylko groby, nagrobki, grobowce, bramy wejściowe, mury ogrodzeniowe, ozdobne ogrodzenia miejsc grzebalnych, ale także zakomponowany układ przestrzenny, składający się z alei głównych i bocznych oraz ścieżek, rozplanowania kwater z nierzadko umieszczoną w głównym miejscu cmentarza kostnicą. Jest nią też szata roślinna w postaci wiekowego drzewostanu nasadzonego jednocześnie z założeniem cmentarza.

Zieleń

Na terenie Powiatu Piaseczyńskiego zlokalizowanych jest 17 parków oraz 20 ogrodów przy willach wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego. Najbardziej reprezentatywną grupę zieleni komponowanej stanowią zespoły parkowe będące jednym z elementów założeń rezydencjonalnych.

Zdecydowana większość zachowanych założeń parkowych powstała w XIX w., często z wykorzystaniem starszego drzewostanu.

Stan założeń parkowych na terenie powiatu jest zróżnicowany. W większości parków konieczne jest przeprowadzenie gruntowych prac porządkowych i pielęgnacyjnych oraz likwidacja samosiewów.

Tereny zieleni ogrodowej przy willach charakteryzują się dobrym stanem zachowania.

Jednym z najbardziej charakterystycznych parków na terenie powiatu jest park zdrojowy w Konstancinie – Jeziornie.

Park zdrojowy w Konstancinie – Jeziornie (gm. Konstancin – Jeziorna)

Park Zdrojowy, nazywany dawniej zakładowym, powstał na przełomie dziewiętnastego i dwudziestego w. Autorem projektu parku był znany planista i ogrodnik inż. Walerian Kronenberg (1859–1934). Według jego planów wytyczono szerokie wysypane żwirem ciągi piesze, założono starannie obsiane trawniki, a nad spiętrzoną tamą nurtem rzeczki Wierzbna (Mała) tworzącym malowniczą sadzawkę, wzniesiono gloriety oraz widokowy mostek.

Całość, zachowując w dużej części istniejący drzewostan, obsadzono wieloma gatunkami roślin ozdobnych. Park ogrodzony został niskim metalowym płotem z plecionej kraty na podmurówce, a główna brama wejściowa znajdowała się u wylotu al. Piotra Skargi. Liczni goście nie musieli ograniczać się wyłącznie do spacerów – od strony al. Sienkiewicza zbudowano dwa trawiaste korty tenisowe oraz boisko do krykieta, a nad brzegiem Jeziorki wzniesiono przebieralnie rzecznej kąpieliska oraz pomost przystani kajakowej. Po wybudowaniu tężni solankowej i uzyskaniu w 1972 r. przez Konstancin statusu uzdrowiska, nazwany został Parkiem Zdrojowym.

W 2009 r. Rada Miejska Konstancina-Jeziorny nadała parkowi imię założyciela Konstancina – hr. Witolda Skórzewskiego.

Zabytki przemysłowe, techniki

Na terenie powiatu odnaleźć można nieliczne obiekty działalności przemysłowej ujęte w rejestrze zabytków województwa mazowieckiego. Wybrane obiekty przedstawiono poniżej.

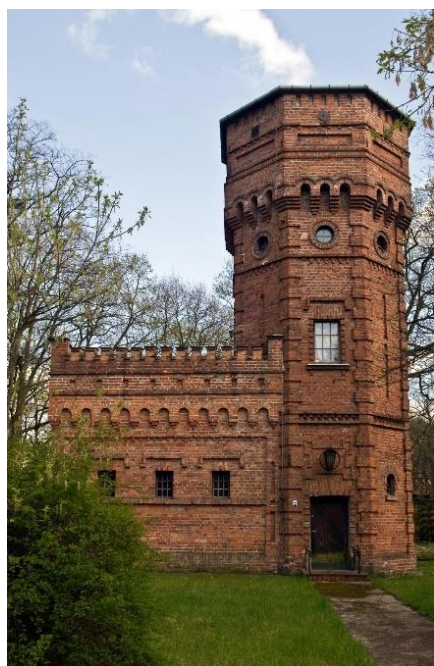
Wieża ciśnień w Konstancinie – Jeziornie (gm. Konstancin – Jeziorna)

Neogotycka dawna wieża ciśnień stanowi ciekawy przykład zabytku techniki końca XIX wieku. Jest jednym z najstarszych budynków w miejscowości i reliktem infrastruktury technicznej z czasów

tworzenia tego podwarszawskiego letniska. Jednocześnie jest materialną pamiątką po wodociągu należącym do niewielkiej grupy tych zakładanych przed I wojną światową na terenach zaboru rosyjskiego.

Powstanie obiektu wiąże się z początkami istnienia podwarszawskiego letniska powstałego z inicjatywy hrabiów Witolda Skórzewskiego i Władysława Mielżyńskiego na gruntach wydzielonych w 1897 r. z Oborskich Dóbr Potulickich. Zamiarem założycieli wczasowiska było stworzenie wzorcowego i elitarnego miejsca wypoczynku.

Na hydrofornię składa się zarówno wysoka wieża na planie sześcioboku, jak i zbudowany obok prostokątny, ceglany, parterowy budynek. Wieża posiada dekoracje neogotyckie i neorenesansowe, m.in. płyciny, oculusy i pseudomachikuły zamknięte krenelażem. Obiekt otoczony jest oryginalnym ogrodzeniem z dekoracyjną furtką. Obecnie nieużytkowany.

Fotografia 16. Widok na wieżę ciśnień w Konstancinie – Jeziornie

Piaseczyńska Kolej Wąskotorowa (gm. Piaseczno, Tarczyn)

Wąskotorowa kolej turystyczna będąca aktualnie największą działającą koleją wąskotorową z prześwitem toru 1000 mm. Jest ostatnim zachowanym fragmentem uruchomionej w 1898 kolejki grójeckiej. W latach 30. XX wieku funkcjonowała w ramach przedsiębiorstwa Warszawskie Koleje Dojazdowe. Zmiany polityczne i gospodarcze, jakie nastąpiły w Polsce po 1989 r., odbiły się na działalności kolei grójeckiej. Odpadł główny klient, jakim było wojsko. Bocznicę wojskową skasowano, a próby prowadzenia przewozów masy towarowej na zasadach wolnego rynku nie przyniosły rewelacyjnych rezultatów. Kolej grójecka miała coraz większy deficyt i zdecydowano się zamknąć całkowicie przewozy towarowe z dniem 1 września 1996 roku. Kolej jednak wpisano do rejestru zabytków i prowadzi ona do dziś działalność komercyjną, uruchamiając pociągi na zamówienie, przede wszystkim grup turystycznych i obsługując imprezy okolicznościowe.

W Piasecznie zachował się: dworzec, perony, studnia, magazyn służby drogowej, lokomotywnia, olejarnia. Dworzec powstał w l. 1898- 1925 jako kolej wąskotorowa – o szerokości torów 1000 mm. Na stacji Piaseczno Miasto znajduje się dworzec zbudowany ok. 1925 r., wg proj. arch. K.S. Jakimowicza (przekształcony w 1946 r.).

Kapliczki przydrożne, krzyże

Wznoszenie kapliczek, figur i krzyży przy drogach lub w przydomowych ogródkach jest zwyczajem bardzo starym i szeroko praktykowanym. Na terenie powiatu spotykamy różnorodne obiekty w tej grupie zabytków.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne z reguły ogradzane są dekoracyjnymi płótkami oraz obsadzone roślinnością niską, nie tylko identyfikują mieszkańców pod względem wyznaniowym, ale stanowią też malowniczy akcent w miejscowym krajobrazie.

Kapliczki zlokalizowane są we wszystkich gminach Powiatu Piaseczyńskiego.

Budynki użyteczności publicznej

Ratusz w Górze Kalwarii

Klasycystyczny Ratusz wzniesiony w latach 1829-1834 wg projektu Bonifacego Witkowskiego z poprawkami Henryka Marconiego. Do wybuchu II wojny światowej siedziba władz miejskich. W czasie II wojny światowej ratusz był siedzibą władz niemieckich, a także siedzibą policji „granatowej”. Obecnie ratusz jest siedzibą władz miejskich. W trójkątnym zwieńczeniu frontowego ryzalitu – herb Góry Kalwarii, pochodzący z lat 1845-1846. Ratusz składa się z piętrowego korpusu o planie zbliżonym do kwadratu oraz z dwóch parterowych skrzydeł.

Fotografia 17. Widok na Ratusz w Górze Kalwarii

Pałac arcybiskupi w Górze Kalwarii (ob. biblioteka publiczna, Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej)

Miał być rezydencją biskupa Stefana Wierzbowskiego – stąd nazwa – jednak ostatecznie założyciel miasta w budynku nie zamieszkał. W obiekcie mieścił się m.in. sąd pokoju. Zabytek zbudowano w drugiej połowie XVII wieku. W drugiej połowie XVIII stulecia został przebudowany w stylu klasycystycznym według projektu wybitnego architekta Jakuba Fontany.

Ratusz w Piasecznie

Przykład reprezentacyjnego budownictwa municypalnego w stylu klasycystycznym na Mazowszu. Ratusz wzniesiony według projektu czołowego architekta Hilarego Szpilowskiego, budowniczego woj. mazowieckiego Królestwa Polskiego, posiada dużą wartość artystyczną i historyczną. Nie wiadomo kiedy na szczycie wieży ratusza pojawił się znak półksiężyca, upamiętniający wizytę w Piasecznie w 1777 roku posła tureckiego Naman-Beja. W 1948 roku umieszczono na wieży godło miasta, pierwotnie nieprawidłowo przedstawiało kozła, dopiero w 1990 roku po zakończeniu remontu ratusza zamieniono je na wizerunek barana, polski herb szlachecki Junosza, którym pieczętowały się niektóre mazowieckie rody. W 1969 roku z okazji 540 rocznicy nadania praw miejskich na wieży ratusza wprowadzono zegar ufundowany przez piaseczyńskich rzemieślników.

Budynek założony na planie kwadratu, murowany z cegły, otynkowany, dwukondygnacyjny na sklepionych piwnicach. Dach czterospadowy, kryty blachą miedzianą. Czterokondygnacyjna kwadratowa w rzucie wieża, lekko wysunięta z osi elewacji południowej fasady. Wieża przykryta silnie spłaszczonym czteropłóciowym dachem kopulastym, zakończonym na szczycie półksiężycem. Fasada rozczłonkowana trzema gzymsami kordonowymi.

Fotografia 18. Widok na Ratusz w Piasecznie

Miejsca pamięci

Miejsca pamięci narodowej zlokalizowane są na terenie każdej z gmin Powiatu Piaseczyńskiego. Jest to związane z burzliwą historią ziem powiatu m.in. w ramach I i II wojny światowej. Poza cmentarzami na terenie powiatu odnaleźć można m.in. następujące miejsca pamięci:

Magdalenka: miejsce pamięci mordu Polaków w 1942 r. - Miejsce Pamięci Narodowej (gm. Lesznowola)

Miejsce Pamięci Narodowej z pomnikami upamiętniającymi egzekucję, do której doszło z nocy z 27 na 28 maja 1942 roku. Funkcjonariusze SS rozstrzelali 223 osoby: 208 więźniów Pawiaka oraz 15 więźniarek z obozu w Ravensbruck. Ofiary były w większości członkami ruchu oporu oraz przedstawicielami polskiej inteligencji, których wywieziono do lasu z więzienia Pawiak. W 1946 r. zwłoki ekshumowano i przeniesiono na cmentarz w Łazach. Teren na rzucie wydłużonego prostokąta, zamknięty od zachodu ścianą z granitowymi tablicami pamiątkowymi oraz granitowym krzyżem.

Obelisk upamiętniający wizytę J. Piłsudskiego (Góra Kalwaria - na błoniach)

Ufundowany przez oficerów artylerii konnej Wojska Polskiego, odsłonięty 3 sierpnia 1931 r. z okazji 10 rocznicy dekoracji - przez Marszałka - odznaczeniami bojowymi artylerzystów konnych wszystkich dywizjonów W.P. za udział w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. Zniszczony w dniach 8-9.XI na wniosek Komitetu Miejskiego PZPR i przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej. W 1989 r. dzięki wysiłkom Społecznego Komitetu Budowy Pomnika został wydobyty i ponownie postawiony na miejscu.

Miejsca pamięci w gminie Konstancin – Jeziorna

Na terenie gminy Konstancin-Jeziorna znajduje się wiele miejsc pamięci. Należą do nich m.in.:

- Pomnik w hołdzie poległym mieszkańcom Jeziorny w latach 1918 - 1921, przy ul. Warszawskiej 23 w Konstancinie - Jeziornie, wystawiony w 1938 roku przez mieszkańców gminy Jeziorna,
- Pomnik upamiętniający Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych, walczących z niemieckim okupantem podczas Powstania Warszawskiego na Błotnicy w Jeziornie, Mirkowie i Skolimowie, którzy oddali życie za Ojczyznę 1 sierpnia 1944 r., znajdujący się w Konstancinie – Jeziornie, przy Rondzie Jana Pawła II,
- Pomnik Katyński upamiętniający mieszkańców zamordowanych przez NKWD wiosną 1940 r.,

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

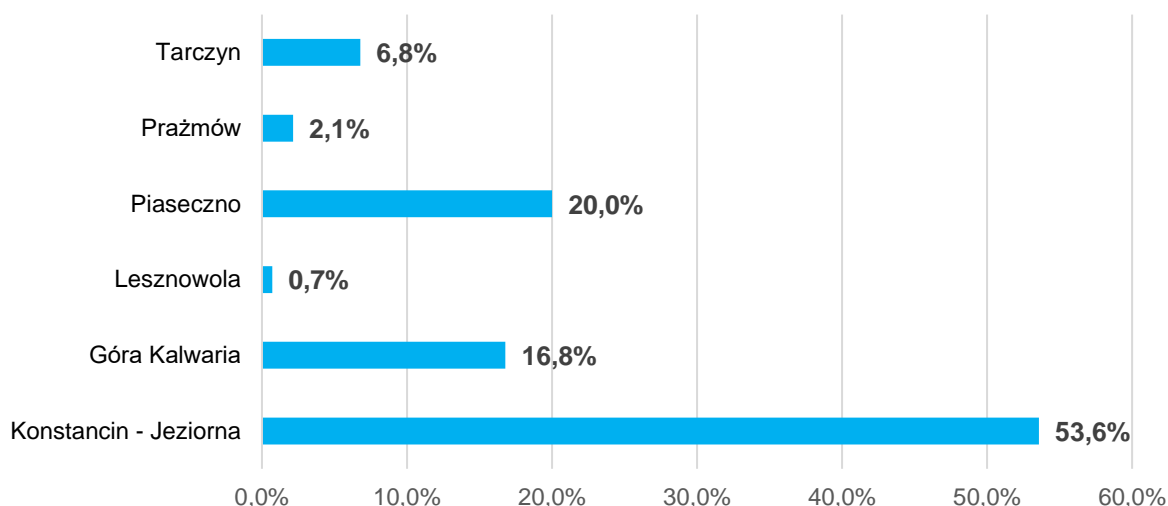
- Tablica ku czci żołnierzy 1. Brygady Kawalerii 1. Armii Wojska Polskiego, upamiętniająca wyzwolenie Jeziorny w styczniu 1945 r., przy ul. Warszawskiej 32 w Konstancinie – Jeziornie,
- Obelisk poświęcony żołnierzom 1. Brygady Kawalerii 1. Armii Wojska Polskiego, znajdujący się w Konstancinie – Jeziornie, przy Rondzie Jana Pawła II,
- Tablica – wotum w 17 rocznicę „Cudu nad Wisłą” ufundowany przez pracowników papierni Mirków, w kościele św. Józefa Oblubieńca NMP, przy ul. Jaworskiego 1a,
- Tablica upamiętniająca Samodzielny Batalion NSZ im. Brygadiera Czesława Mączyńskiego w 1944 r. zlokalizowana w kościele św. Józefa Oblubieńca NMP, przy ul. Jaworskiego 1a,
- Pomnik w miejscu rozstrzelania 21 osób w sierpniu 1944, przy bramie wjazdowej do Domu Artystów Weteranów Scen Polskich im. Wojciecha Bogusławskiego, przy ul. J. Pułaskiego 2,
- Tablica upamiętniająca pobyt ks. Jerzego Popiełuszki w 1982 r. na ścianie budynku na wprost bramy wjazdowej do Domu Artystów Weteranów Scen Polskich im. Wojciecha Bogusławskiego, przy ul. J. Pułaskiego 2,
- Pomnik Powstańców powstania styczniowego 1863 r. przy ul. Podlaskiej, przy drodze Cieciszew – Obory, wzniesiony w 1963 r.

5.1.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.1.4.1. Obiekty wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego

Wykaz zabytków na terenie Powiatu Piaseczyńskiego wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego zawiera łącznie 280 pozycji i stanowi załącznik nr 1 do przedmiotowego opracowania.

Pod względem liczby obiektów ujętych w rejestrze zabytków nieruchomości wyróżnia się na tle powiatu gmina Konstancin - Jeziorna. Najmniejszy procent obiektów ujętych w rejestrze zabytków charakteryzuje gminę Lesznowola (dwa obiekty).

Wykres 1. Analiza liczby zabytków ujętych w rejestrze zabytków z terenu Powiatu Piaseczyńskiego w podziale na gminy

Źródło: Opracowanie na podstawie danych pozyskanych z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie.

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. oraz akty wykonawcze do Ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkownika i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od ww. obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie w przypadku:

- 1) uszkodzenia, zniszczenia, zaginięcia lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożenia dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmiany miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmian dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru,
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku,
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru,
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru,
- prowadzenie badań archeologicznych,
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru,
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje,
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru,
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku,
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru,
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich działań naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

Z dniem 9 września 2018 r. weszła w życie zmiana art. 108 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w ramach której określono karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8 za niszczenie lub uszkodzenie zabytku.

Wspomnianą nowelizacją podwyższono dolną i górną granicę ustawowego zagrożenia karą pozbawienia wolności za niszczenie lub uszkodzenie zabytku – wcześniej zagrożenie to wynosiło od 3 miesięcy do lat 5. Na mocy nowelizacji zniesiono również ograniczenie kwotowe nawiązki, orzekanej przez sąd – zamiast widełek od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia wskazano, iż może ona zostać określona do wartości zniszczonego lub uszkodzonego zabytku, a także wprowadzono nową formę odpowiedzialności w postaci możliwości orzeczenia obowiązku przywrócenia zabytku do stanu poprzedniego. Dodatkowo ustalono, że nawiązki wpływają na rzecz utworzonego z dniem 1 stycznia 2018 r. Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków.

5.1.4.2. Zabytki ruchome

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek ruchomy, jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie, medale i ordery, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami).

Ponadto do zabytków ruchomych zalicza się obiekty wchodzące w skład wyposażenia budowli, także ich wystrój architektoniczny (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ścienne, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowskazy kamienne, nagrobki itp.).

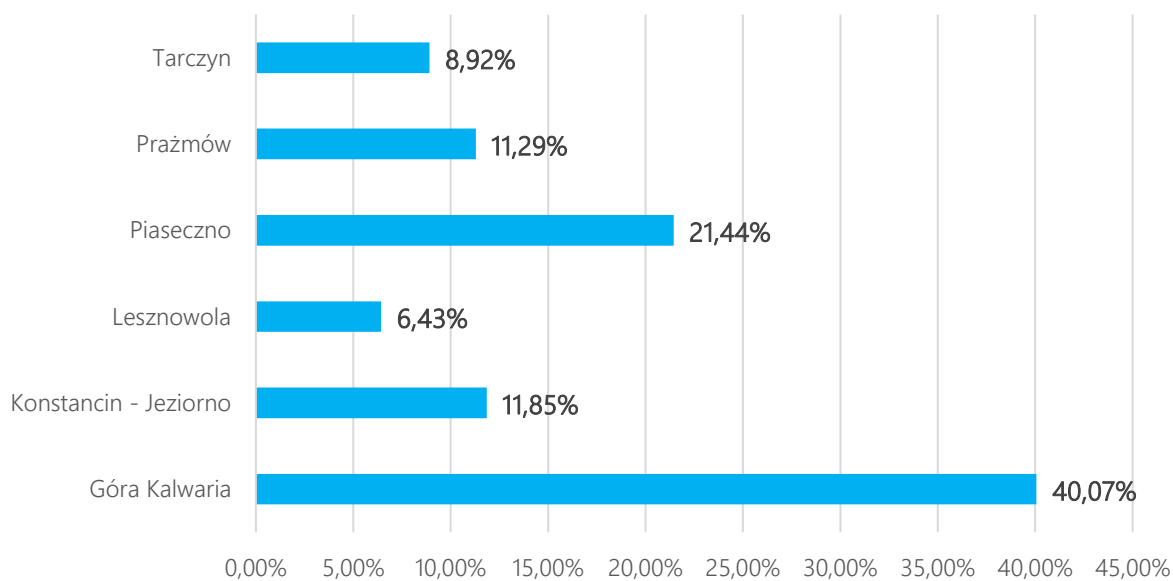
Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku lub z obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków nieruchomych nie wpisuje się obiektów znajdujących się w inwentarzu muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Większość zabytków ruchomych znajdujących się na terenie Powiatu Piaseczyńskiego, podobnie jak na terenie całego województwa, stanowi własność kościołów i związków wyznaniowych, parafii lub zgromadzeń zakonnych rzymskokatolickich.

Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków ruchomych województwa mazowieckiego stanowi załącznik nr 1 do przedmiotowego opracowania (Aneks nr 2).

5.1.4.3. Zabytki archeologiczne

Na terenie powiatu znajduje się około 900 stanowisk archeologicznych. Liczba ta nie jest stała ponieważ dochodzą stanowiska nowoodkryte a część stanowisk po przebadaniu zostaje usunięta z ewidencji. Większość z nich zlokalizowanych została w ramach prowadzonego od wielu lat programu badawczego pod nazwą Archeologiczne Zdjęcie Polski. Wśród stanowisk archeologicznych ze względu na funkcję przeważają osady. Stanowiska archeologiczne są zlokalizowane najliczniej na terenie gminy Góra Kalwaria.

Wykres 2. Stanowiska archeologiczne na terenie powiatu z podziałem na gminy

Dwa spośród stanowisk z terenu gminy Piaseczno wpisane zostały do rejestru zabytków, są to:

- stanowisko nr AZP 61-66/4 w Jazgarzewie, wpis z dnia 02.10.1974 r. pod nr C 94 - wielofazowa osada datowana od okresu neolitu po okres wczesnego średniowiecza oraz miejsce produkcji żelaza z okresu wpływów rzymskich przypisane kulturze przeworskiej; Do rejestru zabytków zostały wpisane relikty osady z okresu wpływów rzymskich (I – IV w. n.e.). Ww. dane zostały przepisane z Karty Ewidencyjnej Stanowiska Archeologicznego, na podstawie której zabytek nr AZP 61-66/4 został ujęty w WEZ. Zatem zabytek archeologiczny, który stanowią zachowane w ziemi ślady osadnictwa z okresu neolitu, pozostałości osady z okresu halsztackiego, pozostałości osady oraz miejsca produkcji tzw. kultury przeworskiej z późnego okresu lateńskiego/okresu wpływów rzymskich oraz relikty osady wczesnośredniowiecznej z XII-XIII w., został ujęty w WEZ, ale do rejestru zabytków wpisano tylko część tego zabytku (jw.).
- stanowisko nr AZP 61-66/5 w Wólce Pęcherskiej, wpis z dnia 15.01.1973 r. pod nr C 74 - osada datowana na okres wpływów rzymskich oraz na okres średniowiecza, ponadto miejsce produkcji żelaza z okresu wpływów rzymskich przypisane kulturze przeworskiej. Do rejestru zabytków zostały wpisane relikty osady z okresu wpływów rzymskich (I – IV w. n.e.). Ww. dane zostały przepisane z Karty Ewidencyjnej Stanowiska Archeologicznego, na podstawie której zabytek nr AZP 61-66/5 został ujęty w WEŻ. Zatem zabytek archeologiczny, który stanowią zachowane w ziemi relikty osady tzw. kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich, miejsca produkcji żelaza z późnego okresu lateńskiego/okresu wpływów rzymskich

oraz relikty osady średniowiecznej (w tym XIV w.) został ujęty w WEZ, ale do rejestru zabytków wpisano tylko część tego zabytku (jw.).

Ochrona stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych przy inwestycjach związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, powinna mieć swoje odbicie w ujmowaniu zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowaniu zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

Szczególnie zagrożone są zabytki archeologiczne tam gdzie trwa intensyfikacja zabudowy mieszkalnej. Zagrożenia dla stanowisk archeologicznych stanowią miejsca rozwoju działalności gospodarczej. Duże zagrożenie dla zabytków archeologicznych stanowi rozwój infrastruktury komunikacyjnej we wszystkich gminach powiatu. Do zagrożeń zaliczyć można także rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej – generalnie uzbrojenie terenu, wszelkie inwestycje związane z ingerencją w grunt w gminach powiatu. Na zabytki archeologiczne można natrafić także podczas eksploatacji złóż piasku i żwiru.

Jako zagrożenie dla zachowania zabytków archeologicznych należy także wskazać osobno samowolę budowlaną i pomijanie przez organy wydające pozwolenia na realizację inwestycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procesie uzgadniania inwestycji, a także brak wywiązywania się z obowiązku (nakładanego przez uprawniony organ, tj. MWKZ - na podstawie obowiązującego prawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) prowadzenia badań archeologicznych w związku z zamiarem realizacji inwestycji.

5.1.5. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne odgrywa istotną rolę w jednoczeniu i określaniu kulturowej tożsamości grup społecznych. Odzwierciedla jej oczekiwania, które są wyrażane m.in. w formie języka, literatury, muzyki, tańca, obyczajów, ubioru.

Dziedzictwo niematerialne powiatu jest związane jest między innymi z podtrzymywaniem lokalnych tradycji ludowo-folklorystycznych, pielęgnujących tożsamość mikroregionu Urzecza. Urzeczce obejmuje obszar położony nad Wisłą. W miejscowej gwarze teren ten nazywany jest Łurzycem lub Urzycem. Mieszkańcy nadwiślańskich wsi różnili się od swoich sąsiadów zwyczajami, budownictwem, strojami, mową czy rodzajem upraw. Wpływ na to miała rzeka Wisła, która ludność zamieszkującą po obydwu brzegach nie dzieliła, a łączyła. Rzeka dawała stały kontakt ze światem. Łącznikami byli flisacy nazywani tutaj orylami. Zamieszkiwali tereny nadwiślańskie i zajmowali się transportem płodów rolnych, drewna, łowieniem i sprzedażą ryb, przewozem osób. Mieszkańcy tego regionu, ze względu na bardzo żyzną glebę zajmowali się uprawą ziemi. Dominowało sadownictwo i warzywnictwo. Jeszcze do końca XIX wieku mieszkańcy tego regionu na uroczyste święta wdziewali ludowe łurzyckie stroje. Obecnie, dzięki staraniom lokalnych twórców ludowych, tradycyjny strój Łurzyčan powraca. Krajobraz kulturowy Urzecza wyróżniał się szeregiem odrębnych cech, takich jak trytwy (wyniesione drogi na mokradłach), terpy (pagórki pod domami) czy bindugi (przystanie flisackie).

Dziedzictwo niematerialne na terenie kultywowane jest poprzez zachowanie obrzędowości zwyczajów dorocznych – na przykład doroczne dożynki, tradycji związanych ze świętami kościelnymi, silną tradycję patriotyczną, najczęściej manifestowaną poprzez oprawę religijno-patriotyczną uroczystości i imprez. Obrzędowość kościelna to także dbałość o miejsca kultu: kościoły, kapliczki i krzyże przydrożne.

Powiatowe życie kulturalne rozwijane jest przede wszystkim w instytucjach kultury: gminnych ośrodkach kultury, coraz częściej także w świetlicach wiejskich, szkołach, remizach straży pożarnych. Ważnym ubogaceniem tej działalności są organizacje pozarządowe realizujące działania kulturalne (w tym koła gospodyń wiejskich), biblioteki oraz twórcy ludowi.

5.1.6. Muzea i zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie powiatu znajdują się dwie placówki muzealne opisane poniżej.

Muzeum Regionalne w Piasecznie

Wieloletnie starania o utworzenie w Piasecznie muzeum udało się zrealizować na początku XXI w. Na cele wystawiennicze przeznaczono kilka pomieszczeń w budynku Plebanii przy pl. Piłsudskiego 10. W ten sposób wyczekiwane przez mieszkańców Muzeum Regionalne w Piasecznie otrzymało swoją siedzibę. Włączono je w strukturę organizacyjną ówczesnego Ośrodka Kultury, przekształconego w późniejszym okresie na Centrum Kultury. Podstawę zbiorów stanowiła kolekcja pamiątek przekazana przez Jerzego Duszę. Otwarcie placówki odbyło się 5 listopada 2004 r. podczas obchodów 575-lecia nadania Piasecznu praw miejskich. W kolejnych latach prowadzono działalność obejmującą: wystawy stałe i czasowe, kameralne spotkania muzyczne, lekcje muzealne i imprezy plenerowe. Z czasem okazało się, że przestrzeń wystawiennicza jest niewystarczająca, a budynek Plebanii wymaga remontu. Stało się to impulsem do przeprowadzenia zmian w formule organizacyjnej muzeum.

Uchwałą Rady Miejskiej w Piasecznie z 19 września 2018 r. powołano gminną instytucję kultury pod nazwą Muzeum Piaseczna (w organizacji), a w kolejnym roku nadano jej statut. Z dniem 1 kwietnia 2022 r. na stanowisko dyrektora powołano Violetę Jarząbkowską, której powierzono proces organizacji muzeum.

W maju 2024 r. w budynku Plebanii udostępniono zwiedzającym pierwszą wystawę historyczną poświęconą historii miasta Piaseczna.

Muzeum Wycinanki w Konstancinie-Jeziornie

Muzeum Wycinanki w Konstancinie-Jeziornie posiada unikatową, jedną z największych publicznych kolekcji wycinanek w Europie. Ma w swoich zbiorach ponad 3 500 wyjątkowych obiektów ze wszystkich najważniejszych ośrodków wycinankarstwa w Polsce, a najstarsze wycinanki w kolekcji liczą prawie 100 lat. Muzeum powstało z inicjatywy i jest prowadzone przez Konstanciński Dom Kultury.

W kolekcji Muzeum Wycinanki znajdują się dzieła wykonane przez najwybitniejsze indywidualności twórcze w historii tej dziedziny. Wiele z tych prac, prezentowanych było na prestiżowych wystawach w kraju i za granicą. Multimedialną ekspozycję Muzeum Wycinanki wzbogacają unikatowe przedmioty i pamiątki przekazane Konstancińskiemu Domowi Kultury przez mieszkańców oraz bezcenne artefakty i dokumenty związane z rozwojem Papierni.

Ważną część kolekcji stanowi zbiór wycinanek przekazany Konstancińskiemu Domowi Kultury przez kolekcjonera i badacza kultury ludowej Antoniego Śledzińskiego, który jako miejsce narodzin polskiej wycinanki wskazał właśnie Konstancin-Jeziornę. Jej powstanie związane było z rozwojem miejscowej fabryki papieru, której początki sięgają 1760 roku. Fabryka jako pierwsza na ziemiach polskich zaczęła w latach 30. XIX wieku produkować cienki, nawijany na walec papier tzw. „papier bez końca”. Do jego produkcji potrzebna była celuloza pozyskiwana ze starych szmat. Fabryka skupowała je w okolicznych wsiach, których mieszkańcy szybko dostrzegły w cienkim kolorowym papierze idealny materiał do zdobienia chat. Tak powstały pierwsze wycinanki, które wraz z rozwojem papierni zaczęto robić także w innych położonych wzdłuż Wisły regionach.

Siedzibą Muzeum Wycinanki jest ponad 100-letni dawny Dom Ludowy w Konstancinie-Jeziornie zaprojektowany dla pracowników Fabryki przez znanego warszawskiego architekta Stefana Szyllera, autora m.in. budynku Zachęty i Gmachu Głównego Politechniki Warszawskiej. Budynek został zrewitalizowany i dostosowany do potrzeb nowoczesnej placówki muzealnej z multimedialnym programem edukacyjnym.

Muzeum Etnograficzne w Górze Kalwarii (ul. ul. Marianki 41a, Góra Kalwaria)

Siedzibę stanowi budynek mieszczący się na tzw. Syjonie. To wzniesienie, na którym w przeszłości mieściły się zabudowania klasztorne należące do zakonu dominikanów.

Placówka jest prywatną inicjatywą Bożeny i Wojciecha Prus-Wiśniowskich – członków Towarzystwa Miłośników Góry Kalwarii i Czerska.

Wnętrze muzeum w Górze Kalwarii również przedstawia się wyjątkowo interesujące dla zwiedzających. Zainteresowani archiwistyką z pewnością zwrócą szczególną uwagę na pokaźny zbiór dokumentów, dostarczający wiedzy o świetności regionu w poprzednich wiekach. Regionalne Muzeum Etnograficzne w Górze Kalwarii to także miejsce zbioru militariów pochodzących z okresu wojny, ale nie tylko. Placówka jest również sercem kultywowania pamięci o regionalnych tradycjach. Nie brakuje tam strojów ludowych, a także zakonnych. Całe wnętrze zdobią liczne produkty powstałe na skutek pracy rąk lokalnych rzemieślników.

W ramach wystawy plenerowej eksponowane są wyroby rzemiosła z XIX i XX wieku oraz głązy narzutowe, przywiezione z różnych stron Polski oraz z zagranicy.

Villa la Fleur w Konstancinie-Jeziornie

Villa la Fleur to unikatowe miejsce na mapie polskiego muzealnictwa. Fundamentem zbiorów prywatnego muzeum jest twórczość polskich i żydowskich artystów kojarzonych z École de Paris (Szkoła Paryska). Muzeum składa się z dwóch budynków ekspozycyjnych, oddzielonych parkiem rzeźb. Zarówno budynki muzealne w obecnym kształcie, jak i zakres zbiorów w nich prezentowany stanowią wynik wieloletniej kolekcjonerskiej pasji Marka Roeflera.

Ekspozycja stała muzeum odzwierciedla kolekcjonerskie zainteresowania Marka Roeflera. Tworzona przez wiele lat, prezentowana w dwóch zabytkowych willach kolekcja obejmuje: malarstwo, rzeźbę, rysunek i grafikę. Na wystawie stałej eksponowane są dzieła takich artystów jak: Mojżesz Kisling, Eugeniusz Zak, Henryk Hayden, Henryk Epstein, Mela Muter, Maurycy Mędrzycki, Szymon Mondzain, Władysław Ślewiński, Józef Pankiewicz, Louis Marcoussis, Alicja Halicka czy Tamara de Łempicka.

W muzeum wystawiane są ponadto rzeźby autorstwa Jana Lamberta-Ruckiego, Józefa Csaky'ego, Bolesława Biegasa, Xawerego Dunikowskiego oraz Augusta Zamoyskiego. Całość ekspozycji dopełnia rzeźba szkoły zakopiańskiej, a także rzemiosło artystyczne oraz meble w stylu Art Déco

Muzeum Bajek, Baśni i Opowieści w Konstancinie-Jeziornie, Czarnowie (MuBaBaO)

Ekspozycje obejmują oryginalne ilustracje, pierwsze wydania książek oraz kolekcję książeczek rozkładanek pop-up. Szczególną atrakcją muzeum jest bogata kolekcja eksponatów etnograficznych przywiezionych przez jego założyciela z różnych zakątków świata, w tym wyjątkowa kolekcja przedmiotów z Afryki. MuBaBaO specjalizuje się również w dokumentowaniu i opracowywaniu różnych form opowiadania obrazkowego.

Jednym z najbardziej unikalnych elementów muzeum jest możliwość doświadczenia sztuki opowiadania na żywo. Podczas wizyty żywi opowiadacze prezentują bajki z najróżniejszych części świata. Te interaktywne sesje, pełne ekspresji i emocji, przenoszą słuchaczy w odległe krainy, czyniąc każdą opowieść niezapomnianą przygodą.

Muzeum jest członkiem Europejskiego Szlaku Bajek – European Fairy Tale Route będącego częścią Szlaków Kulturowych Rady Europy.

Muzeum Papiernictwa w Dawnej Królewskiej Fabryce Papieru w Konstancinie-Jeziornie

Muzeum związane jest z dawną Królewską Fabryką Papieru, której tradycje sięgają osiemnastego wieku. To na papierze wyprodukowanym w konstancińskiej fabryce zostały spisane m.in. dokumenty Sejmu Czteroletniego, tekst Konstytucji 3 maja oraz wydrukowane pierwsze polskie papierowe pieniądze.

Dom – Muzeum Stefana Żeromskiego w Konstancinie-Jeziornie (zamknięte do odwołania)

Muzeum Gminne Stefana Żeromskiego i Jego Rodziny znajduje się w willi Świt przy ul. Żeromskiego 4, w której pisarz mieszkał wraz z żoną i córką. Obecnie w willi znajduje się m.in. gabinet Stefana Żeromskiego, z jego biurkiem, fotelem i kanapą. Można również zobaczyć rodzinne pamiątki, fotografie, obrazy, pierwsze wydania książek, a także przedmioty codziennego użytku.

5.1.7. Gminne ewidencje zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. gminy podejmują działania w zakresie „zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegają „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez Ustawę¹ na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchomości wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Podstawą do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest opracowana gminna ewidencja zabytków.

Stan prawny opracowanych gminnych ewidencji przez gminy na terenie Powiatu Piaseczyńskiego przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 1. Stan opracowanych gminnych ewidencji zabytków w gminach na terenie powiatu

Gmina	Czy gmina deklaruje, że posiada GEZ	Czy gmina posiada opracowany Program Opieki nad Zabytkami
Góra Kalwaria	TAK	TAK (lata 2022-2025)
Konstancin-Jeziorna	TAK	TAK (lata 2022-2025)
Piaseczno	TAK	TAK (lata 2022-2025)
Tarczyn	TAK	TAK (2023-2026)
Lesznowola	TAK	TAK (2023-2026)
Prażmów	TAK	TAK (lata 2021-2024)

¹ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1292, ze zm.)

5.1.8. Zabytki samorządu Powiatu Piaseczyńskiego

Do obiektów zabytkowych będących w posiadaniu Powiatu Piaseczyńskiego należą:

Dom Pomocy Społecznej w Górze Kalwarii, ul. Szpitalna 1 (gm. Góra Kalwaria)

Dawny konwent pijarów. Zespół składa się z 13 zabytkowych budynków powstałych XVII-XX w., w otoczeniu parku. Najstarszy dawny konwikt z 1675 r. fundacji bpa S. Wierzbowskiego (do 1806 r). W 1819 r. został sprzedany na koszary rosyjskie, a od 1841 r. mieścił przytułek dla starców i kalek. Po 1945 r. zakład opiekuńczy, ob. Dom Pomocy Społecznej im. W. Łukasińskiego.

Tabela 2. Rozmieszczenie zabytków nieruchomości.

Lp.	Zabytek
1	Ambulatorium i kuchnia z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1910
2	Biblioteka (d. rozdzielnia prądu) z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1910
3	Brama wejściowa i wartownia z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1912
4	Budynek administracyjny z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1912
5	Budynek mieszkalny d. izolatorium z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), poł. XIX w.
6	Dom z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1918.
7	Kaplica p.w. Zwiastowania NMP z budynkiem okólnym z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), XVII w., przebudowa 1861 i pocz. XX w.
8	Kaplica pogrzebowa z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1912
9	Park w zespole konwentu Pijarów, rok 1910
10	Pawilon nr 1 z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1675
11	Pawilon nr 2 z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1675
12	Pawilon nr 3 (dawne koszary) z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1675
13	Pawilon nr 4 (dawne koszary) z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1675
14	Pawilon nr 5 (dawne koszary) z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1675

Usytuowanie zabytków względem innych obiektów zlokalizowanych z najbliższym lub dalszym sąsiedztwie, mogących mieć istotny wpływ na ewentualne zagrożenia, np. węzły komunikacyjne, obiekty użyteczności publicznej, obiekty ważne strategicznie, urzędy, dworce lotnicze, lotniska, porty

morskie, linie kolejowe, obiekty infrastruktury krytycznej, elektrownie, fabryki itp. prezentują przedstawione poniżej mapy:

Rysunek 6. Mapa – Usytuowanie zabytków powiatu piaseczyńskiego w terenie.

Obiekty zabytkowe znajdują się na terenie miejskim Gminy Góra Kalwaria. Teren ten jest zagrożony podtopieniami w przypadku wystąpienia powodzi – od strony Wisły. Zagrożenie to może być spowodowane przerwaniem wału lub jego uszkodzeniem powyżej linii znajdowania się obiektów lub na linii prostej w stosunku do położenia zabytków. Natomiast w czasie działań czasu kryzysu, czy wojny mogą wystąpić powiązania pomiędzy ewentualną próbą zniszczenia infrastruktury transportowej (most) a zniszczeniem wału na Wiśle w tej okolicy.

Teren DPS w Górze Kalwarii graniczy z obecnie nieaktywnym osuwiskiem od strony ul. Lipkowskiej. Aktywność tego osuwiska nie jest obecnie rejestrowana.

Obiekty DPS zlokalizowane są w obszarze zagrożenia atakami na infrastrukturę – Most Nadwiślańskiego Urzeczca, czy dawny most kolejowy na Wiśle bądź na centrum miasta, czy stary port na Wiśle. Katalog zagrożeń mogących oddziaływać na obiekty zabytkowe przedstawiony został w części poświęconej analizie zagrożeń i ryzyku ich wystąpienia.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

a) Powiat Piaseczyński, Gmina Góra Kalwaria, ul. Szpitalna 1 - Ambulatorium i kuchnia z zespołu dawnego Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1910

- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny dawnego konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia i budynkami

b) Powiat Piaseczyński, Gmina Góra Kalwaria, ul. Szpitalna 1 Biblioteka (dawna rozdzielnia prądu) z zespołu dawnego Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1910

- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny dawnego konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia i budynkami

c) Powiat Piaseczyński, Gmina Góra Kalwaria, ul. Szpitalna 1 - Brama wejściowa i wartownia z zespołu dawnego Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1912

- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny dawnego konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia i budynkami

d) Powiat Piaseczyński, Gmina Góra Kalwaria, ul. Szpitalna 1 - Budynek administracyjny z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1912

- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny dawnego konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia i budynkami

e) Powiat Piaseczyński, Gmina Góra Kalwaria, ul. Szpitalna 1 - Budynek mieszkalny dawnego izolatorium z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową W granicach murowanego ogrodzenia) poł. XIX w.

- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny dawnego konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia i budynkami murowanymi

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

f) Powiat Piaseczyński, Gmina Góra Kalwaria, ul. Szpitalna 1 - Dom z zespołu dawnego Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia), rok 1918

- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny dawnego konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia i budynkami

g) Powiat Piaseczyński, Gmina Góra Kalwaria, ul. Szpitalna 1 - kaplica z budynkiem okólnym z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia) XVII w., przebudowa 1861 i pocz. XX w. tak 1984

- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny dawnego konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia i budynkami

h) Powiat Piaseczyński, Góra Kalwaria, ul. Szpitalna 1 - kaplica pogrzebowa z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia) 1912

- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny dawnego konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia i budynkami

- i) Powiat Piaseczyński Góra Kalwaria, ul. Szpitalna 1 - Park w zespole Konwentu Pijarów, rok 1910
- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny dawnego konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia i budynkami

- j) Powiat Piaseczyński, Góra Kalwaria, ul. Szpitalna 1 - Pawilon nr 1 z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia)
- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny d. konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia i budynkami

k) Powiat Piaseczyński, Góra Kalwaria, ul. Szpitalna 1 - Pawilon nr 2 z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia) 1675

- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny dawnego konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia i budynkami

l) Powiat Piaseczyński Góra Kalwaria, ul. Szpitalna 1 - Pawilon nr 3 (d. koszary) z zespołu dawnego Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia) 1910

- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny dawnego konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową

ł) Powiat Piaseczyński Góra Kalwaria Góra Kalwaria Szpitalna 1 - Pawilon nr 4 (d. koszary) z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia) 1910

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny dawnego konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia i budynkami

m) Powiat Piaseczyński Góra Kalwaria Góra Kalwaria Szpitalna 1 - Pawilon nr 5 (d. koszary) z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia) 1910

- wpisem do rejestru zabytków objęte są tereny dawnego konwentu pijarskiego wraz z zielenią parkową W granicach murowanego ogrodzenia i budynkami

Tabela 3. Rozmieszczenie zabytków ruchomych.

Lp.	Nazwa zabytku
1.	Figura Matki Boskiej Niepokalanej 1894 rok, bez elementów stylu (gips zbrojony postument ceglany, 300 cm
2.	Rzeźba św. Wincentego a Paulo, XIX w. piaskowiec malowany olejnje 275 cm, charakter realistyczny
3.	Tabernakulum w formie uciętego cokołu, XIX w, styl eklektyczno-neogotycki, 71x24x55cm

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

4.	Ołtarz główny po roku 1850; autor: prawdopodobnie H. Macroni, 750x280 cm
5.	Rzeźba św. Józefa styl neogotycki, koniec XIX w., 132 cm, malowana olejno
6.	Rzeźba Św. Wincentego a Paulo, XIX w. neogotycka, malowano olejno, 132 cm.
7.	Krucyfiks, styl neorenesansowy, wiek XVIII, 150 cm
8.	Krucyfiks, styl barokowy, wiek XIX/XX, krzyż 100 cm, figura 30 cm
9.	Obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, XIX wieku, styl naśladowanie pierwowzoru, rama neogotycka
10.	Elementy wystroju: drzwi zewnętrzne, dwuskrzydłowe; okno przebite do przyległego pomieszczenia, balustrada chóru, styl eogotycki, rok 1850,
11.	Łoże z drzwiami, styl neogotycki, po roku 1850, autor – prawdopodobnie H. Marconi, drzwi 250x142, całość 650
12.	Lichtarz, koniec XIX wieku, styl neogotycki, 67 cm, odlew z mosiądzu
13.	Kandelabr, koniec XIX wieku styl eklektyczny secesyjny

a) Figura Matki Boskiej Niepokalanej 1894 rok, bez elementów stylu (gips zbrojony postument ceglany, 300 cm

b) Rzeźba św. Wincentego a Paulo, XIX w. piaskowiec malowany olejno, 275 cm, charakter realistyczny

c) Tabernakulum w formie uciętego cokołu, XIX w, styl eklektyczno-neogotycki, 71x24x55cm

d) Ołtarz główny po roku 1850; autor: prawdopodobnie H. Macroni, 750x280 cm

e) Rzeźba św. Józefa styl neogotyki, koniec XIX w., 132 cm, malowana olejno

f) Rzeźba Św. Wincentego a Paulo, XIX w. neogotycka, malowano olejno, 132 cm

g) Krucyfiks, styl neorenesansowy, wiek XVIII, 150 cm

h) Krucyfiks, styl barokowy, wiek XIX/XX, krzyż 100 cm, figura 30 cm

i) Krucyfiks, styl neorenesansowy, wiek XVIII, 150 cm

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

j) Krucyfiks, styl barokowy, wiek XIX/XX, krzyż 100 cm, figura 30 cm

k) Obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, XIX wieku, styl naśladowanie pierwowzoru, rama neogotycka

l) drzwi zewnętrzne, dwuskrzydłowe

m) okno przebite do przyległego pomieszczenia;

n) Łoże z drzwiami, styl neogotycki, po roku 1850, autor – prawdopodobnie H. Marconi, drzwi 250x142, całość 650

o) Lichtarz, koniec XIX wieku, styl neogotycki, 67 cm, odlew z mosiądzu

p) Kandelabr, koniec XIX wieku styl eklektyczny secesyjny

Budynek aresztu na terenie byłej jednostki wojskowej w Górze Kalwari (gm. Góra Kalwaria)

Stojący przy ul. F. Kleeberga budynek powstał na przełomie XIX i XX wieku jako część koszar wybudowanych dla 29. Czernihowskiego Pułku Piechoty im. generała feldmarszałka księcia Iwana Dybicza Zabałkańskiego. Wcześniej w tym miejscu znajdował się klasztor dominikanów. W XVII wieku miała się tu również znajdować jedna z siedzib królewskich Michała Korybuta Wiśniowieckiego. Po II wojnie światowej budynki dawnych koszar zajęły Nadwiślańskie Jednostki Wojskowe. Wówczas obok aresztu stanął kolejny budynek, w którym mieściła się duża stołówka.

Stan zachowania dostateczny/zły.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu. Analiza szans i zagrożeń

Diagnoza oraz ocena stanu dziedzictwa kulturowego Powiatu Piaseczyńskiego została wykonana na podstawie:

- analizy dokumentów strategicznych gmin,
- publikacji książkowych i wydań broszurowych dotyczących regionu,
- informacji o inwestycjach zrealizowanych na terenie powiatu z zakresu dziedzictwa kulturowego.

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego została przedstawiona poniżej.

Mocne strony

- dogodne położenie powiatu względem Stolicy,
- bogaty zasób dziedzictwa kulturowego powiatu,
- dobry stan obiektów architektury sakralnej,
- różnorodne budownictwo pałacowe i dworskie,
- bogaty zasób unikatowych zabytków o charakterze willowym (Konstancin – Jeziora, Piaseczno),
- zachowane układy ruralistyczne miast,
- ciekawe zabytki techniki (m.in. kolej wąskotorowa),

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

- wysokie dochody powiatu umożliwiające wspieranie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego,
- zwiększająca się świadomość ważności zasobów dziedzictwa kulturowego w promocji regionu,
- prężnie działające ośrodki kultury,
- uwzględnianie roli zabytków w promocji turystycznej powiatu,
- dostępna baza noclegowa i gastronomiczna na terenie powiatu,
- możliwości rozwojowe wsi w oparciu o walory zabytkowe, rolnictwo i agroturystykę,
- wsparcie finansowe powiatu dla przedsięwzięć kulturalnych i edukacyjnych,
- dobre warunki do uprawiania aktywności fizycznej,
- funkcjonujące placówki muzealne,
- powołani społeczni konserwatorzy zabytków,
- posiadanie przez wszystkie gminy Gminnych Ewidencji Zabytków oraz Programów Opieki nad Zabytkami,
- działające zespoły kultywujące lokalne tradycje kulturowego dziedzictwa niematerialnego mikroregionu Urzecza – Łuryczanki

Słabe strony

- zły stan części zespołów dworsko i pałacowo parkowych i postępująca ich degradacja,
- brak bieżącej pielęgnacji części parków i zatracanie ich pierwotnej kompozycji,
- nieuregulowany stan prawny wielu zabytków,
- brak wsparcia w formie dotacji z budżetu powiatu działań związanych z renowacją obiektów zabytkowych,
- zanikająca architektura drewniana,
- brak skutecznej egzekucji prawa, w odniesieniu do osób, dla których indywidualny interes inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku,
- brak oznakowania części cennych obiektów zabytkowych i miejsc historycznych,
- niewystarczające środki finansowe w budżetach samorządów na renowację zabytków.

Szanse

- fundusze Unii Europejskiej na poprawę zabytków i ich ochronę,
- wzrost roli zabytku jako obiektu turystycznego,
- rosnące zapotrzebowanie na turystykę w okolicach aglomeracji warszawskiej,
- postępująca cyfryzacja mediów i zasobów dziedzictwa kulturowego,
- rosnąca wiedza i świadomość władz o wartości dziedzictwa kulturowego,
- potencjał dziedzictwa kulturowego jako czynnika stymulującego rozwój turystyczny,
- poprawa dostępności do zbiorów m.in. przez ich digitalizację, wzrost wykorzystania technologii cyfrowych,
- aktywność organizacji pozarządowych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego,
- wzrost środków finansowych na dotacje dla organizacji pozarządowych na prace konserwacyjne przy zabytkach,
- potencjał do rozwoju różnych form turystyki,
- potencjał do rozwoju produktów regionalnych,
- wykorzystanie walorów przyrodniczych i zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki,
- rosnąca rola samorządów w sferze ochrony i opieki nad zabytkami.

Zagrożenia

- komercjalizacja zabytków,
- prowadzenie prac budowlanych, konserwatorskich, niezgodnie ze sztuką budowlaną bez nadzoru konserwatora,

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

- zły stan techniczny zabytków wynikający z wieloletnich zaniedbań,
- pogarszający się stan techniczny zabytków ze względu na wysokie koszty prac konserwatorskich,
- niedostateczne zaangażowanie społeczne w opiekę nad zabytkami,
- zatracanie komunikacji międzypokoleniowej w zakresie lokalnych tradycji i dziedzictwa niematerialnego,
- presja inwestycyjna na tereny o walorach kulturowych i przyrodniczo-kulturowych,
- niewystarczająca promocja działań na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków,
- klęski żywiołowe (np. pożary, wichury, powodzie).

7. Założenia programowe

7.1. Priorytety i kierunki działań powiatowego programu opieki

Priorytet I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego:

Kierunek 1: Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie.

Kierunek 2: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców:

Kierunek 1: Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym powiatu.

Kierunek 2. Edukacja i popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym powiatu.

7.2. Działania powiatowego programu opieki nad zabytkami

W poniższej tabeli przedstawiono przewidziane do realizacji działania w ramach wyznaczonych priorytetów.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

Tabela 4. Działania do realizacji w ramach Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

Kierunek działań	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Monitoring realizacji działań
Priorytet I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego				
Kierunek 1: Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie	Przyjęcie przez Radę Powiatu Programu Ochrony nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego oraz okresowe monitorowanie jego realizacji	2025-2028	Starostwo Powiatowe w Piasecznie	Liczba raportów monitoringowych [szt.]
	Weryfikacja obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków pod kątem zgodności ze stanem faktycznym	2025-2028	Starostwo Powiatowe w Piasecznie	Liczba działań weryfikacyjnych [szt.]
	Współpraca z gminami w zakresie weryfikacji gminnych ewidencji zabytków. Wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego powiatu. Wsparcie gmin w zakresie opracowania gminnej ewidencji zabytków i jej aktualizacji	2025-2028	Starostwo Powiatowe w Piasecznie	Liczba działań na rzecz współpracy z gminami [szt.]
	Coroczna aktualizacja powiatowego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	2025-2028	Starostwo Powiatowe w Piasecznie	Liczba wykonanych aktualizacji [szt.]
Kierunek 2:	Umieszczanie przez Starostę w uzgodnieniu z Konserwatorem Zabytków lub właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na obiekcie zabytkowym nieruchomym wpisanym	2025-2028	Starostwo Powiatowe w Piasecznie	Liczba przeprowadzonych działań [szt.]

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

Kierunek działań	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Monitoring realizacji działań
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż obiekt ten podlega ochronie			
	Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością powiatu (w miarę potrzeb)	2025-2028	Starostwo Powiatowe w Piasecznie	Kwota pozyskanych środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością powiatu [zł]
Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców				
Kierunek 1: Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym powiatu	Upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu, a także o jego walorach turystycznych na stronie internetowej powiatu oraz w innych dostępnych środkach masowego przekazu	2025-2028	Starostwo Powiatowe w Piasecznie	Liczba publikacji dotyczących wiedzy o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu [szt.]
	Wydawanie materiałów, publikacji, folderów dotyczących zabytków w powiecie	2025-2028	Starostwo Powiatowe w Piasecznie	Liczba wydanych materiałów, publikacji, folderów dotyczących zabytków w powiecie [szt.]
Kierunek 2. Edukacja i popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym powiatu	Organizacja imprez z zakresu kultury propagujących historię i tradycję o charakterze ponadgminnym	2025-2028	Starostwo Powiatowe w Piasecznie	Liczba zorganizowanych imprez [szt.]
	Rozwijanie działalności edukacyjnej poprzez współdziałanie z samorządami, organizacjami pozarządowymi i instytucjami, popularyzującej ochronę zabytków	2025-2028	Starostwo Powiatowe w Piasecznie	Liczba działań edukacyjnych [szt.]

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

Kierunek działań	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Monitoring realizacji działań
	<p>Promowanie istniejących szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych przebiegających w pobliżu obiektów zabytkowych</p>	<p>2025-2028</p>	<p>Starostwo Powiatowe w Piasecznie</p>	<p>Liczba działań promocyjnych dotyczących szlaków i ścieżek turystycznych [szt.]</p>
	<p>Propagowanie wśród mieszkańców prowadzenia działalności agroturystycznej połączonej ze zwiedzaniem regionu: przygotowywanie bazy potencjału turystycznego regionu, zawierającej m.in. listę: atrakcji turystycznych, miejsc wypoczynku i rekreacji, szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, kajakowych) miejsc pamięci, wydarzeń historycznych, zabytków, ciekawych obiektów architektonicznych i przyrodniczych przygotowanie bazy agroturystycznej, turystycznej i gastronomicznej, zawierającej spis produktów i potraw lokalnych</p>	<p>2025-2028</p>	<p>Starostwo Powiatowe w Piasecznie</p>	<p>Liczba podjętych działań dotyczących wspierania działalności agroturystycznej [szt.]</p>

8. Instrumentarium realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w *Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028* będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- 1) prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) finansowych – udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków; korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje; współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno - prywatnego” (PPP);
- 3) koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa, powiatu i gminy, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- 4) społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- 5) kontrolnych –sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji PPOnZ oraz aktualizacja PPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania; monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego; prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji PPOnZ; aktualizacja bazy zasobów dziedzictwa kulturowego na terenie powiatu.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028 został opracowany na okres czterech. Jego realizacja i monitoring opierać się będzie na strukturze organizacyjnej Powiatu Piaseczyńskiego. Sprawozdanie z realizacji działań programu będzie sporządzane co dwa lata, tj. w roku 2027 za lata 2025-2026 i w roku 2029 za lata 2027-2028.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji programu, uwzględniająca:

- ilość wykonanych zadań przyjętych do realizacji,
- efektywność wykonania zadań,
- wartość finansową zrealizowanych zadań,
- zakres współpracy z osobami i jednostkami odpowiedzialnymi za zabytki.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7. Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną, w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Dotacje udzielane przez ministra i wojewódzkich konserwatorów zabytków mogą być przeznaczane na szereg działań przy zabytkowych obiektach wpisanych do rejestru zabytków, niezbędnych dla zachowania i poprawy stanu technicznego oraz substancji zabytkowej obiektu. Do katalogu prac i działań należą: techniczne i konserwatorskie ekspertyzy, konserwatorskie lub architektoniczne badania i dokumentacje, opracowania programów prac konserwatorskich, projekty budowlane, zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku, stabilizacja konstrukcyjna części składowych zabytku lub ich częściowe odtworzenie, odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności; uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej, zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dodatkowo dotacje na działania przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków mogą być udzielane przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, województwa) na zasadach określonych w podjętej przez dany organ uchwale.

Zgodnie z nowelizacją Ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, utworzony został Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków – państwowy fundusz celowy. Głównymi wpływami Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są administracyjne kary pieniężne nakładane w wypadkach, które dotychczas stanowiły wykroczenia. Są to środki z administracyjnych kar, które nakładane mogą być w ściśle określonych przypadkach. Karom pieniężnym podlegać mogą osoby, które bez uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (lub niezgodnie z zakresem określonym w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków) wykonują np.: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, roboty budowlane w otoczeniu zabytku; prowadzą badania konserwatorskie, archeologiczne lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru. Kary pieniężne, nakładane są przez organy ochrony zabytków.

Wpływami do Funduszu mogą też być zasądzone przez sąd w sprawach przestępstw zniszczenia lub uszkodzenia zabytku. Środki, zgromadzone na koncie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w pierwszej kolejności przeznaczane są na ratowanie zabytków zagrożonych lub zniszczonych.

Najważniejsze potencjalne źródła dofinansowania działań i zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla Powiatu Piaseczyńskiego w latach 2025-2028 przedstawiono w poniższej tabeli. Zaznaczyć należy, iż są to wybrane źródła możliwości pozyskania dofinansowania.

Tabela 5. Wybór możliwości pozyskania dofinansowania działań ujętych w Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Piaseczyńskiego na lata 2025-2028

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	– Ochrona zabytków Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<p>Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony jest na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne.</p> <p>O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.</p> <p>– Ochrona zabytków archeologicznych</p> <p>Strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Zadaniem programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze, a także opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r.</p> <p>O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.</p> <p>– Kultura ludowa i tradycyjna</p> <p>Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<p>elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami.</p> <p>O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego); organizacje pozarządowe; podmioty prowadzące działalność gospodarczą: kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.</p> <p>– Wspieranie działań muzealnych</p> <p>Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także – prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych.</p> <p>O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.</p> <p>– Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju</p> <p>Strategicznym celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Program ma za zadanie stworzenie możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającej w szczególności na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscu pamięci; zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyczności; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej.</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<p>– Kultura dostępna</p> <p>Celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno - mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać się mogą m.in. następujące podmioty prawa polskiego: państwowe instytucje kultury; samorządowe instytucje kultury; jednostki samorządu terytorialnego wyłącznie jako organy prowadzące publiczne szkoły artystyczne, w przypadku szkół nieprowadzących samodzielnej księgowości; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.</p>
<p>Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków</p>	<p>Środki Mazowieckiego Konserwatora Zabytków przeznaczone są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie województwa mazowieckiego.</p> <p>Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o udzielenie dotacji: Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie.</p> <p>Szczegółowe informacje dotyczące terminów składania wniosków; wyszczególnienie rodzaju dokumentacji, prac oraz materiałów, na które może zostać udzielona dotacja; wnioski oraz niezbędne dokumenty, które należy złożyć w celu ubiegania się o dotację dostępne są na stronie internetowej:</p> <p>https://bip.mwzkz.pl/dokument/43</p>
<p>Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny</p>	<p>Powołany Fundusz Kościelny udziela dotacji na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w szczególności dotyczących: remontów dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszania i odgrzybiania, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki).</p> <p>O dofinansowanie mogą ubiegać się kościoły i inne związki wyznaniowe posiadające uregulowany status prawny w Polsce.</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
<p>Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnoprawnych</p>	<p>Dotacje w ramach działalności funduszu udzielane są na m.in. likwidację barier architektonicznych (w tym, także w obiektach zabytkowych) w myśl projektu Dostępna przestrzeń. Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są właściciele obiektu wymagającego likwidacji barier.</p> <p>Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% wartości dla podmiotu, który nie jest przedsiębiorcą oraz do 30% wartości dla przedsiębiorcy.</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.pfron.org.pl/</p>
<p>Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)</p>	<p>Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji w zakresie ochrony środowiska.</p> <p>W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.</p>
<p>Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027</p>	<p>W Programie wyznaczono Priorytet VII: Kultura, w ramach którego określono cel szczegółowy 4.6: Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.</p> <p>Wsparciem w ramach określonego priorytetu zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie będą mogły ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.pois.gov.pl/strony/o-programie/fundusze-europejskie-na-infrastrukture-klimat-srodowisko/zalozenia-programu/</p>
<p>Program Regionalny: Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027</p>	<p>Można wskazać dwa główne cele projektu Programu, które są związane z obszarem ochrony zabytków:</p> <p>Priorytet V - Fundusze Europejskie dla wyższej jakości życia na Mazowszu</p> <p>- Cel szczegółowy 4(vi) wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych -alokacja dla RWS – 11 000 000 EUR:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej,

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój międzysektorowej współpracy w zakresie przemysłów kultury i kreatywnych • turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych). <p>Główne grupy docelowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mieszkańcy województwa mazowieckiego, • JST, ich związki i stowarzyszenia (np. LGD), • jednostki organizacyjne JST, posiadające osobowość prawną, • organizacje pozarządowe, • kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, • przedsiębiorstwa, • instytucje kultury (szkoły artystyczne, uczelnie artystyczne, teatry, zespoły artystyczne, galerie, biblioteki, centra kultury), • instytucje edukacyjne, uczelnie. <p>Priorytet IX – Mazowsze bliższe obywatelom dzięki Funduszom Europejskim.</p> <p>Cel szczegółowy 5(i) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich</p> <p>CS 5 (i) będzie osiągnięty poprzez realizację na terenach miast i ich obszarów funkcjonalnych typów projektów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego; • Rewitalizacja obszarów zdegradowanych. <p>Główne grupy docelowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mieszkańcy WM, w tym głównie z obszarów wskazanych do rewitalizacji, • JST, ich związki i stowarzyszenia (np. LGD), • jednostki organizacyjne JST, posiadające osobowość prawną, • organizacje pozarządowe, • kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, • przedsiębiorstwa, • instytucje kultury, • spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, • instytucje edukacyjne, uczelnie. <p>Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie</p> <p>CS 5(ii) będzie osiągnięty poprzez realizację typów projektów:</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<ul style="list-style-type: none"> • Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego; • Rewitalizacja obszarów zdegradowanych. <p>Główne grupy docelowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mieszkańcy WM, w tym głównie z obszarów wskazanych do rewitalizacji, • JST, ich związki i stowarzyszenia (np. LGD), • jednostki organizacyjne JST, posiadające osobowość prawną, • organizacje pozarządowe, • kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, • przedsiębiorstwa, • instytucje kultury, • spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, • instytucje edukacyjne, uczelnie. <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.funduszedlamazowska.eu/fundusze-europejskie-na-lata-2021_2027/</p>
<p>Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027</p>	<p>Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.</p> <p>2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://inteligentny-rozwoj.com.pl/index.php/fundusze-europejskie-2021-2027/ferc-fundusze-europejskie-na-rozwoj-cyfrowy-2021-2027/</p>
<p>Fundusz Termomodernizacji i Remontów (BGK)</p>	<p>Podstawowym celem Funduszu Termomodernizacji i Remontów jest pomoc finansowa dla inwestorów realizujących przedsięwzięcia termomodernizacyjne i remontowe oraz wypłata rekompensat dla właścicieli budynków mieszkalnych, w których były lokale kwaterunkowe.</p> <p>W przypadku obiektów zabytkowych możliwe jest uzyskanie premii remontowej stanowiącej 60% kosztów przedsięwzięcia remontowego.</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<p>Beneficjentem premii remontowej są właściciele lub zarządcy budynków wielorodzinnych, których użytkowanie rozpoczęto:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przed dniem 14 sierpnia 1961 r. lub co najmniej 20 lat przed dniem złożenia wniosku o premię remontową do banku kredytującego oraz • budynek ten należy do społecznej inicjatywy mieszkaniowej lub towarzystwa budownictwa społecznego; • budynek ten został wybudowany przy wykorzystaniu kredytu udzielonego przez BGK na podstawie wniosków o kredyt złożonych do dnia 30 września 2009 r. lub przy wykorzystaniu finansowania zwrotnego w rozumieniu Ustawy z dnia 26 października 1995 r. o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego bez względu na status prawny, z wyłączeniem jednostek budżetowych i samorządowych zakładów budżetowych. <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.bgk.pl/podmioty-ryнку-mieszkaniowego/modernizacja-i-rewitalizacja/premia-remontowa/</p>
<p>Rządowy Program Odbudowy Zabytków (BGK)</p>	<p>Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest rządowym programem, który oferuje jednostkom samorządu terytorialnego możliwość wsparcia zadań inwestycyjnych w ramach zadań wnioskodawcy polegających na ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dofinansowane z programu może być przeznaczone na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków, a także na udzielenie przez jednostkę samorządu terytorialnego dotacji o której mowa w art. 81 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podmiotowi trzeciemu z zachowaniem przepisów prawa regulujących przekazywanie takich dotacji.</p> <p>Każdy samorząd może złożyć maksymalnie 10 wniosków w trzech kategoriach: do 150.000,00zł, do 500.000,00zł i do 3.500.000,00zł. Dofinansowane może być przyznane w wysokości maksymalnie 98% wartości inwestycji.</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.bgk.pl/programy-i-fundusze/programy/rzadowy-program-odbudowy-zabytkow/</p>
<p>Finansowanie z fundacji</p>	<p>Istnieje możliwość pozyskiwania funduszy zewnętrznych z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze stron:</p> <p>https://www.fundacjalotto.pl/ http://fundacjakghm.pl/ https://fundacja.pgnig.pl/ https://fundacja.orange.pl/ https://fundacja.santander.pl/ https://www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index.htm</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	https://www.fundacjapkobp.pl/ https://www.pekao.com.pl/o-banku/odpowiedzialnosc-spoleczna/fundacja-banku.html#

11. Realizacja i finansowanie przez powiat zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robot jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd powiatowy powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Powiat Piaseczyński,
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Powiatu Piaseczyńskiego.

Literatura

1. ARCHFOTO TECHNOLOGY Bogusław Okupny. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lesznowola na lata 2023-2026, 2022 r.
2. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Prażmów na lata 2021-2024, 2021 r.
3. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Piaseczno na lata 2022-2025, 2022 r.
4. Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025 Miasto i Gmina Góra Kalwaria, 2022 r.
5. Ewidencja Zabytkow.pl, Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Konstancin-Jeziorna na lata 2022-2025, 2021 r.
6. Atelier. Strategia rozwoju powiatu piaseczyńskiego na lata 2024-2034, 2023 r.
7. Konstancin-Jeziorna. Studium historyczno-urbanistyczne obszaru w granicach strefy ochrony konserwatorskiej, oprac. E. Pustoła-Kozłowska, M. Barbasiewicz, M. Jankowska, A. Szkurłat, M. Szkurłat, Warszawa 1996, archiwum MWKZ
8. J. S. Majewski, J. Siedlar, Konstancin. Wille i ogrody, Warszawa 2005
9. M. Bukowińska, D. Bednarski, Miejsca pamięci powiatu piaseczyńskiego, Piaseczno 2010

Strony internetowe:

10. <https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/>

11. <https://zabytek.pl>
12. <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/start>
13. <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/>
14. <https://www.konstancinjeziorna.pl/>
15. <https://piaseczno.eu/>
16. <https://tarczyn.pl/>
17. <https://prazmow.pl/>
18. <https://lesznowola.pl/>
19. <https://piaseczno.pl/>
20. <https://muzeumpiaseczna.pl/>
21. <https://villalafleur.com/>
22. <https://mubabao.pl/>

Załącznik nr I – wykaz zabytków ujętych w rejestrze zabytków województwa mazowieckiego

Aneks nr 1 - Wykaz zabytków nieruchomości

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	3 Maja 1	Jatki	1836	1022/98	20.01.1958		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	3 Maja 16	Budynek użyteczności publicznej	I poł. XIX.	1352	03.12.2014		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Dominikańska	Kościół Podwyższenia Krzyża (wraz z otaczającym drzewostanem)	4 ćw. XVII w.	1018/365	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Zakalwaria	Cmentarz żydowski	zał. 1802	1408	09.02.1990		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Marianki	Kapliczka przydrożna	II poł. XIX w.	1027/398	19.03.1962		
Góra Kalwaria	Brzeście	Osiedlowa	Oficyna dworska z zespołu dworsko-parkowego	II poł. XIX w.	1282	14.01.2015	07.01.1962	
Góra Kalwaria	Brzeście	Osiedlowa	Park z zespołu dworsko-parkowego	1784-91	1282	14.01.2015	07.01.1962	
Góra Kalwaria	Brzeście	Osiedlowa	Spichlerz z zespołu dworsko-parkowego	XIX w.	1282	14.01.2015	07.01.1962	
Góra Kalwaria	Brzeście	Osiedlowa	Zespół dworsko-parkowy z XVIII w.	XVIII/XIX w.	1282	14.01.2015	07.01.1962	

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Góra Kalwaria	Sobików	nr 15	Dzwonnica przy kościele p.w. św. Stanisława Biskupa Męczennika	ok. 1670 lub I poł. XVIII w.	1105/55 / 1374	04.07.1956		
Góra Kalwaria	Linin	nr 9	Wiatrak (wraz z urządzeniami technicznymi wnętrza)	1854	1056/858	06.07.1970		
Góra Kalwaria	Brzeście	Osiedlowa	Dwór z zespołu dworsko-parkowego	ok. 1784	1282	14.01.2015	07.01.1962	
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria, Marianki	Papczyńskiego 6	Kościół filialny p.w. Opatrzności Bożej tzw. Wieczernik (d. klasztorny marianów)	1674	1026/397	19.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Pijarska 10A	d. Dom Cadyka	po 1859	1641	28.05.2021		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Pijarska 10A	dom modlitwy	1903 (XIX/XX w.)	1641	28.05.2021		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Piłsudskiego 10 / Sajny 3(d. Świerczewskiego)	Dom wielorodzinny	XVIII w.	1024/656	09.04.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Piłsudskiego 27 (d. Świerczewskiego)	Dom wielorodzinny	II poł. XVIII w.	1025/396	19.01.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Rynek im. Biskupa Stefana Wierzbowskiego 1	Ratusz	1829-34	1021/99	20.01.1958		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Rybie	Cmentarz ewangelicko-augsburski "osadników niemieckich"	XIX w.	1662	26.07.2021		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Sajny ks. 1	Pałac Biskupi	II poł. XVII w., 2 poł. XVIII w.	1023/720	05.05.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Sajny ks. 2	Kaplica św. Antoniego	4 ćw. XVII w.,	1017/718	05.05.1962		

GMINA/ DZIELNICA	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
				rekonstrukcja: a: 1902				
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Sajny ks. 2	Brama prowadząca na cmentarz kościelny z zespołu klasztornego pobernardyńskiego	poł. XVIII w.	1016/364	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Sajny ks. 2	Klasztor pobernardyński z zespołu klasztornego	poł. XVIII w.	1016/364	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Sajny ks. 2	Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP z zespołu klasztornego pobernardyńskiego	poł. XVIII w.	1016/364	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Sobików		cmentarz przy parafii kościoła rzymsko -katolickiego pw św. Stanisława Biskupa	XVIII/XIXw.	1359	11.10.1988		
Góra Kalwaria	Sobików		Cmentarz przykościelny par. p.w. św. Stanisława Biskupa (wraz z drzewostanem)	zał. poł. XV w	1374/1359	26.07.1989		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Ambulatorium i kuchnia z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia)	1910	1019/366	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Biblioteka (d. rozdzielnia prądu) z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia)	1910	1019/366	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Brama wejściowa i wartownia z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia)	1912	1019/366	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Budynek administracyjny z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w	1912	1019/366	05.03.1962		

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
			granicach murowanego ogrodzenia)					
Góra Kalwaria	Czersk		Cmentarz przy kościele par. p.w. Przemienienia Pańskiego	II poł. XIX w.	1010/690	12.04.1962		
Góra Kalwaria	Czersk		Kościół p.w. Przemienienia Pańskiego	1805 przebudowy: 1869-90	1010/690	12.04.1962		
Góra Kalwaria	Czersk		Ruiny zamku (wraz z terenem podzamcza)	k. XIV w. - 2 poł. XVI w.	1009/116	25.01.1958		
Góra Kalwaria	Czersk		Układ urbanistyczny		1601	15.09.1999		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria		Układ urbanistyczny	XVII w.	1444	10.08.1990		
Góra Kalwaria	Kąty		Kopiec-mogiła z I wojny światowej	1915	1474	29.03.1993		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Budynek mieszkalny d. izolatorium z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia)	poł. XIX w.	1019/366	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Dom z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia)	1918	1019/366	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Kaplica p.w. Zwiastowania NMP z budynkiem okólnym z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia)	XVII w., przebudowa 1861 i pocz. XX w.	1019/366; 1020/719	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Kaplica pogrzebowa z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia)	1912	1019/366	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Park w zespole konwentu Pijarów	1910	1019/366	05.03.1962		

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Pawilon nr 1 z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia)	1675	1019/366	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Pawilon nr 2 z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia)	1675	1019/366	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Pawilon nr 3 (d. koszary) z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia)	1910	1019/366	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Pawilon nr 4 (d. koszary) z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia)	1910	1019/366	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	Pawilon nr 5 (d. koszary) z zespołu d. Konwentu Pijarów (wraz z zielenią parkową w granicach murowanego ogrodzenia)	1910	1019/366	05.03.1962		
Góra Kalwaria	Baniocha	Sosnowa 11 (d. Willowa 7)	Willa	1895-96	1498	21.10.1991		
Lesznowola	Lesznowola	Dworkowa 6	Dwór (wraz z otaczającym drzewostanem)	II poł. XIX w.	1055/399	19.03.1962		
Lesznowola	Stara Iwiczna	Słoneczna 9	Cmentarz par. p.w. Zesłania Ducha Św. (wraz ze starodrzewiem)	zał. pocz. XIX w.	1471	09.09.1992		
Konstancin-Jeziorna	Konstancin-Jeziorna	Batorego 15	Willa "Kaprys"	1904, przebudowa : 1909	1129	04.12.1982		
Konstancin-Jeziorna	Konstancin-Jeziorna	Batorego 15	Zieleń (ogród) przy willi "Kaprys"		1129	04.12.1982		

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 16	Ogród przy pensjonacie "Ukrainka"		818	09.09.2008		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 16	Pensjonat "Ukrainka" (wraz z ogrodzeniem od strony ulicy)	1914	818	09.09.2008		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 17	Drzewostan o charakterze ogrodowo-parkowym przy willi "Rusałka"	1909–11	962	22.09.1976		10.08.2000
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 17	Willa "Rusałka" z zespołu willowo-parkowego	1909–11	962	22.09.1976		10.08.2000
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 19	Ogród przy willi "Este"		850	26.03.2009		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 19	Willa "Este" (wraz ze starodrzewem)	1905	850	26.03.2009		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 20	Willa "Julia" (wraz z otaczającą zielenią)	1912	1131	04.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 20	Zieleń (ogród) przy willi "Julia"		1131	04.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 28	Willa "Wrzos"	1912	1025	26.05.2011		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 32/34	Budynek - dozorcówka willi	1924/48	1133	17.05.1975		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 33	Ogród przy willi "Wanda"		1134	05.12.1990		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 33	Willa "Wanda" (wraz z działką)	1906	1134	05.12.1990		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 41	Willa "Aniela" ("Romalin") wraz z działką	ok. 1898	1130	12.04.1983		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 41/41A	Zieleń (ogród) przy willi "Romalin"		1130	12.04.1983		

GMINA/ DZIELNICA	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 43	Willa "Józefina" (wraz z działką i zielenią)	pocz. XX w.	1135	22.09.1988		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Batorego 43	zabudowania gospodarcze przy willi "Józefina"	pocz. XX w.	1135	22.09.1988		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Chylicka 31 (d. 17/17a)	Willa "Syrena"	1925	1136	18.05.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Chylicka 31 (d. 17/17a)	Zieleń (ogród) przy willi "Syrena"	Wiązowna`	1136	18.05.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Długa 59 (dawna: 61/61A)	Ogród przy willi "Jutrzenka" (d. "Jerychonka")		1137	22.09.1976		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Długa 59 (dawna: 61/61A)	Willa "Jutrzenka" (d. "Jerychonka")	1903 (1912?)	1137	22.09.1976		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Gąsiorowski- go 10	Willa (wraz z działką i zielenią)	1926–27	1138	19.08.1988		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Gąsiorowski- go 15	willa Janiny i Franciszka Nowickich	1934	1295	13.11.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Jagiellońska 21 (d. 19/21)	Altana "Zakopianka"	1917	825	09.09.2008		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Jagiellońska 23 (dawna: 23/23A)	Ogród przy willi "Eloe"		1139	22.09.1976		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Jagiellońska 23 (dawna: 23/23A)	Willa "Eloe"	1906	1139	22.09.1976		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Jagiellońska 28 (d. 28/28A)	Willa "Witoldówka"	1910	1140	10.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Jagiellońska 28 (d. 28/28A)	Zieleń (ogród) przy willi "Witoldówka"		1140	10.08.1977		

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Jagiellońska 37 (d. 37/37A)	Willa "Borówka"	1912	1141	01.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Jagiellońska 37 (d. 37/37A)	Zieleń (ogród) przy willi "Borówka"		1141	01.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Jasna 25	Willa (d. Bukowskich) wraz z działką i zielenią	1929–30	1142	31.08.1990		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Kościelna 3	Altana ogrodowa z zespołu willowo-parkowego willi "Magnolia"		1144	10.09.1998		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Kościelna 3	Kapliczka z polnych kamieni z zespołu willowo-parkowego willi "Magnolia"	ok. 1912- 1920	1144	10.09.1998		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Kościelna 3	Park krajobrazowy z zespołu willowo-parkowego willi "Magnolia" w granicach działki nr 1 i 84 nr hip. 9718 wg zał. planu		1144	10.09.1998		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Kościelna 3	Willa "Magnolia" z zespołu willowo-parkowego	1909	1144	10.09.1998		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Kraszewskieg o 1	Willa "Poranek"	ok. 1910	816	10.09.2008		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Kraszewskieg o 9	Willa "Irena", 1909		1414	13.04.2018		
Konstancin- Jeziorna	Obory	Literatów 2	Dwór z zespołu dworsko- folwarcznego	1681–1688, przebudowa : 1893	1145	19.11.1959		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Matejki 10	Willa "Wierzbówka" (wraz z działką i zielenią)	ok. 1909	1146	07.07.1989		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Matejki 14	Pensjonat "Biruta" (wraz z otoczeniem)	1914	824	09.09.2008		

GMINA/ DZIELNICA	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Matejki 18	Willa "Szarotka" (d. "Stokrotka")	ok. 1914	845	26.03.2009		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mickiewicza 3	Willa "Sosnówka", d. "Leonówka"	1907	44	24.02.2003		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mickiewicza 7	Willa "Biała" (wraz z otoczeniem)	1903	848	17.12.2009		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska / Walentynowic z (d. Jaworskiego)	Budynek gniotników i holendrów III z zespołu Warszawskich Zakładów Papierniczych S.A.	1889, 1920	1287	14.11.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska / Walentynowic z (d. Jaworskiego)	Układ urbanistyczny osiedla robotniczego "Mirków" wraz z zespołem budowlanym	II poł. XIX i I poł. XX w.	1319	02.11.2015		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska / Walentynowic z (d. Jaworskiego)	Zespół Warszawskich Zakładów Papierniczych S.A.	ok. poł. XVIII, k. XIX w., XX w.	1287	14.11.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska 45	Budynek dołów odciekowych i szapraka celulozy z zespołu Warszawskich Zakładów Papierniczych S.A.	1890, 1910	1287	14.11.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska 45	Budynek holendrów I i II Maszyny Papierniczej z zespołu Warszawskich Zakładów Papierniczych S.A.	1888-94	1287	14.11.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska 45	Budynek holendrów V i VI Maszyny Papierniczej z zespołu Warszawskich Zakładów Papierniczych S.A.	3197	1287	14.11.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska 45	Budynek turbinowni z zespołu Warszawskich Zakładów Papierniczych S.A.	1910, 1928	1287	14.11.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska 45	Budynek warsztatu mechanicznego (ob. spawalnia)	1935	1287	14.11.2014		

GMINA/ DZIELNICA	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
			z zespołu Warszawskich Zakładów Papierniczych S.A.					
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska 45	Budynek warsztatu stolarskiego z zespołu Warszawskich Zakładów Papierniczych S.A.	1888-94, 1907	1287	14.11.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska 45	Budynek wykańczalni bibułki (ob. biurowo-magazynowy) z zespołu Warszawskich Zakładów Papierniczych S.A.	3197	1287	14.11.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska 45	Hala magazynu papieru i celulozy z zespołu Warszawskich Zakładów Papierniczych S.A.	1913	1287	14.11.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska 45	Budynek pralni i magła z zespołu Warszawskich Zakładów Papierniczych S.A.	1900, 1925	1287	14.11.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska 49	Dom wielorodzinny z zespołu Warszawskich Zakładów Papierniczych S.A.	ok. 1820, ok. 1890	1287	14.11.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mirkowska 51	Budynek biurowo-mieszkalny tzw. "Stara Dyrekcja" z zespołu Warszawskich Zakładów Papierniczych S.A.	ok. 1860	1287	14.11.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Mostowa 15	Willa "Hugonówka", d. pensjonat i zakład przyrodolecznicy	1902	781	21.02.2008		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Piasta 32	Willa "Pallas Athene"	1913-16	1147	25.11.1980		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Piasta 32	Zieleń (ogród) przy willi "Pallas Athene"		1147	25.11.1980		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Piłsudskiego 21 (d. Zjednoczenia al.)	Willa "Pod Dębem" (wraz z działką i zielenią)	1904	1148	20.03.1989		

GMINA/ DZIELNICA	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Piłsudskiego 54 (d. Zjednoczenia al.)	Kościół Wniebowzięcia NMP (wraz z zielenią)	1911–13	1149	25.05.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Potulickich 42 (d. Krajowej Rady Narodowej 20)	Willa "Stamary"	1929	1150	27.11.1989		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Przebieg 11	willa "Kasztelanka"	ok. 1914	1195	26.07.2013		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Pułaskiego 4	dawna parawozownia Kolei Wilanowskiej na stacji Chylce wraz z terenem		1733	15.12.2022		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Pułaskiego 6	Park przy zespole budynków "Domu Aktora Weterana w Skolimowie" (wraz z terenem)		1151	29.03.1993		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Pułaskiego 6	zespół budowlany - Budynek mieszkalny tzw. Schronisko dla Aktorów Weteranów Scen Polskich z zespołu budynków "Domu Aktora Weterana w Skolimowie" (wraz z terenem)	1927	1151	29.03.1993		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Pułaskiego 6	zespół budowlany - Dom ogrodnika z zespołu budynków "Domu Aktora Weterana w Skolimowie" (wraz z terenem)	ok. 1927	1151	29.03.1993		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Pułaskiego 6	zespół budowlany - Dom Pracy Twórczej z zespołu budynków "Domu Aktora Weterana w Skolimowie" (wraz z terenem)	lata 20. XX w.	1151	29.03.1993		

GMINA/ DZIELNICA	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sienkiewicza 7	Willa "Natemi" (wraz z terenem posesji)	1906	1153	23.03.1993		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sienkiewicza 15	Willa "Izyhalin"	1926	1154	09.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sienkiewicza 15	Zieleń (ogród) przy willi "Izyhalin"		1154	09.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sienkiewicza 19	Willa "Maryla"	1899 (1904?)	1155	05.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sienkiewicza 19	Zieleń (ogród) przy willi "Maryla"		1155	05.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sienkiewicza 5	willa "Szwajcarka" (wraz z zielenią w granicach posesji)	ok. 1900	1132	03.09.1990		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Skargi 7	Ogród przy willi "Ustronie"		1156	12.05.1987		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Skargi 7	Willa "Ustronie" (wraz z działką)	306	1156	12.05.1987		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Skargi 10	Willa "Jagiellonka" (wraz z terenem posesji)	3593	1035	24.12.2010		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Skargi 11	Willa "Urocza"	1934	1157	06.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Skargi 11	Zieleń (ogród) przy willi "Urocza"		1157	06.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Skargi 18	Dom dla służby willi "Fraszka"	1928	1158	09.08.1996		

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Skargi 18	Willa "Fraszka"(wraz z działką i zielenią)	1928	1158	09.08.1996		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Skargi 4	Willa "Miła"	ok. 1910	1324	23.11.2015		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Słomczyńska 20	Willa "Rysieńka" (wraz z zielenią)	1911	1159	10.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Słomczyńska 20	Zieleń (ogród) przy willi "Rysieńka"		1159	10.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Słowackiego 12	Willa "Sapieżanka" (wraz z działką i zielenią)	4 ćw. XIX w.	1161	12.02.1990		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Słowackiego 8	Dom "Popiela"	po 1893	1160	24.05.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Słowackiego 8	Zieleń (ogród) przy tzw. Domu "Popiela"		1160	24.05.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sobieskiego 13	Willa "Gryf"	1903–05	1162	27.04.1983		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sobieskiego 13	Zieleń przy willi "Gryf"		1162	27.04.1983		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sobieskiego 16 a	Park willi "Zorza"	pocz. XX w.	1163	02.04.1996		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sobieskiego 16 a	Willa "Zorza"(d. również dom dziecka)	1925	1163	02.04.1996		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sobieskiego 19	Willa "Zameczek"	1906	857	10.09.2008		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sułkowskiego 1	Park krajobrazowy przy willi "Zagłobin" ("Saidla")	pocz. XX w.	364	23.12.2004		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sułkowskiego 1	Willa "Zagłobin" ("Seidla")	1911	1103/903	22.05.1971		

GMINA/ DZIELNICA	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sułkowskiego 7	Willa "Zachertówka"	XIX/XX w.	1165	29.08.1983		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sułkowskiego 7	Zieleń (ogród) przy willi "Zachertówka" (także "Helunin")		1165	29.08.1983		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sułkowskiego 2	Willa "Złudzenie" (wraz z działką)	1899	1164	09.09.1991		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Sułkowskiego 2	Zieleń (ogród) przy willi "Złudzenie"		1164	09.09.1991		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Szpitalna 14	budynek mieszkalny ob. "Villa la Fleur" (wraz z działką i zielenią)	ok. 1900	1166	05.08.1991		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Szpitalna 14/16	willa w stylistyce architektury szwajcarskiej (wraz z działką i zielenią)	ok. 1900	1166	05.08.1991		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Środkowa 12/14	Willa "Odpoczynek"	1890	1167	03.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Środkowa 12/14	Zieleń (ogród) przy willi "Odpoczynek"		1167	03.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Środkowa 27	ogród przy willi Versailles/ Wersal	1907-1909	1168	27.12.1993		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Środkowa 27	Willa "Versailles" / "Wersal"	1907-1909	1168	27.12.1993		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Środkowa 30 (d. Wojewódzka 29)	Willa "Dziunia"	1910	1169 (d. 911)	08.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Środkowa 30 (d. Wojewódzka 29)	Zieleń (ogród) przy willi "Dziunia"		1169 (d. 911)	08.08.1977		

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Uzdrowskowa 5	willa Nelkenów	1932-1933	1413	09.03.2018		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Walentynowicz (d. Jaworskiego) 1A	Kościół p.w. Opieki św. Józefa (wraz z ceglany m ogrodzeniem)	1907–09	1143	10.11.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Warecka 2	Willa "Nike" (wraz z działką i zielenią)	1934	1170	23.08.1996		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Wierzejewskiego 9 (dawna: 11)	Willa "Biały Dworek" (wraz z zielenią)	1911	1171	18.05.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Wierzejewskiego 12	willa "Piaski"	1922	1272	01.12.2014		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Wierzejewskiego 12B (d. 12/14)	Willa "Mon Repas" (wraz z zielenią w granicach posesji)	1930	1172	18.05.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Wierzejewskiego 12F	Willa "Malutka"	1922-1924	814	09.09.2008		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Wierzejewskiego 15	Domek ogrodnika z zespołu willi "Marysieńka" (d. "Piaski")	1926	45	24.02.2003		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Wierzejewskiego 15	Willa "Marysieńka" (wraz z frag. Ogródzenia, d. "Piaski")	1910	45	24.02.2003		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Wilanowska 37 (d. 20-lecia PRL 37/37A)	Willa "Ave"	1903-07, 1893 (1903)	1173	03.08.1979		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Wilanowska 37 (d. 20-lecia PRL 37/37A)	Zieleń (ogród) przy willi "Ave"		1173	03.08.1979		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Wojska Polskiego 2	Budynek papierni	1837–1838	1174	09.06.1958		

GMINA/ DZIELNICA	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Wojska Polskiego 2 (d. 3)	Budynek magazynowy (wraz z częścią działki)	1912	16	21.12.2001		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Wojska Polskiego 3	Budynek mieszkalny nr 10	XIX w.	1040/149	09.06.1958		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Żeromskiego 4	Ogród przy "Świt" (tzw. "Dom Stefana Żeromskiego")		1175	16.08.1968		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Żeromskiego 4	Willa "Świt" (tzw. "Dom Stefana Żeromskiego")	1914-20	1175	16.08.1968		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Żeromskiego 6	Willa "Zbyszek" (wraz z otoczeniem)	1911	889	25.11.2009		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Żeromskiego 7 (d. 5)	Willa "Pod Wieżą" (wraz z ogrodzeniem od strony ulicy i otoczeniem)	1902	843	04.02.2009		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Żeromskiego 9 (d. 7)	Wieża ciśień (wraz z zielenią)	1899	1176	23.05.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Żeromskiego 10 (d. 10/10A)	Willa "Anna"	1903-05	1177	20.05.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Żeromskiego 10 (d. 10/10A)	Zieleń (ogród) przy willi "Anna"		1177	20.05.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Żeromskiego 11 (dawna: 9)	Willa "Helena"	1900	1178	02.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Żeromskiego 11 (dawna: 9)	Zieleń (ogród) przy willi "Helena"		1178	02.08.1977		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna	Żółkiewskiego 17 (d.31)	kordegrada i brama przy willi "Julisin"	1934	1252	28.07.2014		
Piaseczno	Wólka Pęcherska		Cmentarz z I wojny światowej	zał. 1915	1448	06.04.1994		

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Konstancin- Jeziorna	Turowice - Kawęczyn		Dwór z zespołu dworskiego	poł. XIX w.	1343	19.05.2016		
Konstancin- Jeziorna	Turowice - Kawęczyn		Zespół Dworsko Parkowy	poł. XIX w.	1343	19.05.2016		
Konstancin- Jeziorna	Słomczyn (lub Parcela- Łyczyn)		Cmentarz (wraz ze starodrzewiem)	k. XIX w.	1179	28.12.1988		
Konstancin- Jeziorna	Słomczyn		Dzwonnica przy kościele św. Zygmunta	1902	1152	12.10.1960		
Konstancin- Jeziorna	Słomczyn		Kościół p.w. Św. Zygmunta	1719–25, rozbudowa: XIX w.	1152	12.10.1960		
Konstancin- Jeziorna	Obory		Park dworski krajobrazowy	k. XVIII w., w poł. XIX w.	1145	19.11.1959		
Konstancin- Jeziorna	Łyczyn		Budynek mieszkalno- gospodarczy z zespołu dworsko-folwarcznego	III ćw. XVIII, IV ćw. XIX, 1 poł. XX	949	28.02.2000		
Konstancin- Jeziorna	Łyczyn		Dwór z zespołu dworsko- folwarcznego (wraz z drogą dojazdową do szosy)	I. 20./30. XX w.	949	28.02.2000		
Konstancin- Jeziorna	Łyczyn		Obora z zespołu dworsko- folwarcznego	III ćw. XVIII, IV ćw. XIX, 1 poł. XX	949	28.02.2000		
Konstancin- Jeziorna	Łyczyn		Ośmiorak z zespołu dworsko- folwarcznego	III ćw. XVIII, IV ćw. XIX, 1 poł. XX	949	28.02.2000		
Konstancin- Jeziorna	Łyczyn		Pozostałości parku z zespołu dworsko-folwarcznego		949	28.02.2000		

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Konstancin- Jeziorna	Łyczyn		Spichlerz z zespołu dworsko- folwarcznego	III ćw. XVIII, IV ćw. XIX, 1 poł. XX	949	28.02.2000		
Konstancin- Jeziorna	Łyczyn		Stodoła z zespołu dworsko- folwarcznego	III ćw. XVIII, IV ćw. XIX, 1 poł. XX	949	28.02.2000		
Konstancin- Jeziorna	Łyczyn		Zespół dworsko-folwarczny składający się z: dworu, pozostałości parku oraz drogi dojazdowej do szosy Warszawa-Góra Kalwaria	III ćw. XVIII, IV ćw. XIX, 1 poł. XX	949	28.02.2000		
Konstancin- Jeziorna	Konstancin- Jeziorna		Układ urbanistyczny	k. XIX w. - 1939	1180	28.02.1980		
Konstancin- Jeziorna	Bielawa		Kapliczka otoczona drzewami i kutym ogrodzeniem	k. XIX w.	1181	14.03.2001		
Konstancin- Jeziorna	Bielawa		Mur browaru (fragment) z zespołu dworsko-parkowego	ok. 1860	1181	14.03.2001		
Konstancin- Jeziorna	Bielawa		Park krajobrazowy (wraz ze starorzeczem rz. Jeziorki)	XIX w.	1181	14.03.2001		
Piaseczno	Piaseczno	Anny Jagiellonki 10 (d. 8/10)	Willa "Siedziba" ("Stara Krauzówka"), wraz z terenem posesji	I. 20. XX w.	907	02.03.2010		
Piaseczno	Piaseczno	Chyliczkowsk a 20e	Budynek internatu nr 2 tzw. "Platerówka" (wraz z zielenią - park)	1899-1902	1184	30.07.1981		
Piaseczno	Piaseczno	Chyliczkowsk a 20g	Budynek internatu tzw. "Poniatówka" (wraz z zielenią - park)	XIX w.	1184	30.07.1981		
Piaseczno	Piaseczno	Chyliczkowsk a 20c	Budynek mieszkalny (wraz z zielenią -park)	I. 20. XX w.	1184	30.07.1981		
Piaseczno	Piaseczno	Chyliczkowsk a 20	park	XIX w.	1184	30.07.1981		

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Piaseczno	Piaseczno	Czajewicza 23	Willa	ok. 1907	1185	30.07.1981		
Piaseczno	Piaseczno	Dworcowa 9	dworzec PKP	1934	1239	09.06.2014		
Piaseczno	Wola Gołkowska	Dworska 1	Dom ogrodnika z zespołu dworsko-parkowego	1843	1629	10.06.1997		
Piaseczno	Wola Gołkowska	Dworska 1	Dwór z zespołu dworsko-parkowego	1843	1629	10.06.1997		
Piaseczno	Wola Gołkowska	Dworska 1	Park z zespołu dworsko-parkowego (wraz ze stawami w granicach działki)	XVIII w.	1629	10.06.1997		
Piaseczno	Wola Gołkowska	Dworska 1	zespół dworsko-parkowy z otoczeniem		1629, 1592	10.06.1997	24.10.2019	
Piaseczno	Piaseczno	Jodłowa 2	Willa z działką i zielenią		1313	04.11.1987		
Piaseczno	Piaseczno	Kościuszki	Cmentarz parafialny wraz z murem, bramą i starodrzewem	I poł. XIX w.	1324	01.02.1991		
Piaseczno	Piaseczno	Kościuszki	Kaplica grobowa na cmentarzu rzymsko-katolickim par. p.w. Św. Anny	zał. I poł. XIX w.	1324	01.02.1991		
Piaseczno	Piaseczno	Kościuszki 53	Dom wielorodzinny	1909	1320	21.09.2015		
Piaseczno	Piaseczno	Królowej Jadwigi 11	Willa	1929	881	06.11.2009		
Piaseczno	Siedliska	Mostowa 29	Willa (wraz z działką i i otaczającym budynkiem starodrzewiem w granicach posesji)	2374	1312	17.07.1987		
Piaseczno	Piaseczno	Piłsudskiego pl. 1 (d. Rynek)	Ratusz	1823-24	1080/368	05.03.1962		
Piaseczno	Piaseczno	Piłsudskiego pl. 10 (d. Rynek)	Dzwonnica przy kościele św. Anny	I poł. XIX w.	1078/202	17.11.1959		
Piaseczno	Piaseczno	Piłsudskiego pl. 10 (d. Rynek)	Kościół św. Anny	ok. 1565, 1736	1078/202	17.11.1959		

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Piaseczno	Piaseczno	Piłsudskiego pl. 10 (d. Rynek)	Plebania przy kościele p.w. św. Anny	XVIII/XIX w.	1078/202	17.11.1959		
Piaseczno	Chylice - Pólko	Miłosza 1	Dwór (wraz z działką)	I poł. XIX w., I ćw. XX w.	1241	22.02.1984		
Piaseczno	Piaseczno	Przesmyckieg o 38	Park	1925-30	1439	20.07.1990		
Piaseczno	Piaseczno	Przesmyckieg o 38	Willa	1925-30	1439	20.07.1990		
Piaseczno	Piaseczno	Przesmyckieg o 39	ogród przy willi	ok. 1900	1318	08.04.1988		
Piaseczno	Piaseczno	Przesmyckieg o 39	Willa	ok. 1900	1318	08.04.1988		
Piaseczno	Piaseczno	Staszica 13	Willa (wraz z ogrodem)	1930	932	29.04.1999		
Piaseczno	Piaseczno	Tuwima	Cmentarz żydowski	1869	1409	02.02.1991		
Piaseczno	Piaseczno / Tarczyn		Budynek magazynów służby drogowej (I) z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno / Tarczyn		Budynek magazynów służby drogowej (II) z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno / Tarczyn		Budynek magazynów służby drogowej (III) z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno / Tarczyn		Budynek magazynów służby drogowej (IV) z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		

GMINA/ DZIELNICA	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Piaseczno	Piaseczno		Budynek dworca z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Budynek magazynowy obrabiarek z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Droga kolejowa, jednotorowa główna zasadnicza i główna dodatkowa z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Dworzec kolejowy Piaseczno-Miasto z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Dworzec kolejowy Piaseczno-Przeładunkowa z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Hala główna z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Hala obrabiarek (wraz z podłogą z drewnianych kostek) z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Hala z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Kuźnia z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Perony (wraz z terenem) z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Perony przydworcowe kolejowe i wyspowa na stacjach	1892-1925	1586	17.06.1994		

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
			(Tarczyn, Gołków, Piaseczno-Miasto, Piaseczno-Wiadukt z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej					
Piaseczno	Piaseczno		Plac postojowy z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Pompownia ze studnią z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Spawalnia z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Torowisko z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		Układ przestrzenny Grójeckiej Kolejki Dojazdowej wraz z budynkami i urządzeniami w granicach od stacji Piaseczno-Miasto z odgałęzieniami do stacji Piaseczno-Przeładunkowa w gr. woj. warsz. wg zał. planu	1892-1925	1586	17.06.1994		
Piaseczno	Piaseczno		układ urbanistyczny		1620	22.01.2021		
Piaseczno	Pęczery	Boczna	Spichlerz	XVIII w.	1074/715	05.05.1962		

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Piaseczno	Jazgarzew	Główna	Kościół św. Rocha z zespołu kościelnego (wraz z terenem)	1923-28	960	08.06.2000		
Piaseczno	Jazgarzew	Główna	Ogrodzenie murowane z bramą wejściową z zespołu kościelnego		960	08.06.2000		
Piaseczno	Jazgarzew	Główna 2	Plebania z zespołu kościelnego	przeł. XIX/XX w.	960	08.06.2000		
Piaseczno	Henryków-Uroczę	Gromadzka 7a	Chałupa drewniana	XIX/XX w.	1200	27.10.1982		
Piaseczno	Gołków		Dworzec kolejowy z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		
Prażmów	Prażmów	Kasztanów al. 1	Stajnia z d. zespołu dworskiego	I poł. XIX w.	1088	07.04.1977		
Prażmów	Prażmów	Kasztanów al. 12/Ryxa 41	Dwór	I poł. XIX w.	1087/46	17.05.1956		
Prażmów	Prażmów	Kasztanów al. 12/Ryxa 41	Park dworski	I poł. XIX w.	1087/46	17.05.1956		
Prażmów	Prażmów	Kasztanów al. 4 (d. 1)	Gorzelnia z d. zespołu dworskiego	I poł. XIX w.	1088	07.04.1977		

GMINA/ DZIELNICA	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Prażmów	Zadębie	nr 16	Chałupa	XIX/XX w.	1221	16.03.1983		
Prażmów	Prażmów	Ryxa 35 C	Kościół p.w. św. Franciszka	1800-1817, 1871	1086/713	05.05.1962		
Tarczyn	Rembertów	Kościelna 6	Dzwonnica przy kościele p.w. św. Jana	1826	1098/485	23.03.1962		
Tarczyn	Rembertów	Kościelna 6	Cmentarz przykościelny przy koś. pw. św. Jana	po 1939 ?	1098/485	23.03.1962		
Tarczyn	Rembertów	Kościelna 6	Kościół parafialny pw. Św. Jana Chrzcziciela	XVI w., przebudowa : XIX w. lub lata 1730-42	1098/485	23.03.1962		
Tarczyn	Księżowola		Park (ze śladami fragmentów założenia, stawem, al. dojazdową i szpalerem drzew)	XIX/XX w.	1486	17.07.1991		
Tarczyn	Tarczyn	Oszkiela	dzwonnica	XVI, XIXw.	1110/71	02.09.1957		
Tarczyn	Tarczyn	Oszkiela	kościół parafialny pw. św. Mikołaja wraz z a rchitektonicznym i plastycznym wyposażeniem wnętrza	XVI, XIXw.	1110/71	02.09.1957		
Tarczyn	Tarczyn	Warszawska 1	karczma	I poł XIXw.	767	26.09.1967		

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Tarczyn	Prace Duże		dwór	2 poł. XIX w.	956	14.11.1972		
Tarczyn	Prace Duże		park	XIX w.	956	14.11.1972		
Tarczyn	Leśna Polana (Prace Duże)	Al. Lipnickiego 21	dom letniskowy Ireny i Mieczysława Foggów wraz z terenem posesji	pocz. lat 40. (1942?)	A-1728	24.10.2022		
Tarczyn	Many		Oficyna dworska z zespołu dworsko-parkowego	ok.1923	1450	05.12.1990		
Tarczyn	Many		Park krajobrazowy z zespołu dworsko-parkowego	XXw.	1450	05.12.1990		
Tarczyn	Many		spichlerz z zespołu dworsko- parkowego	ok. 1923	1450	05.12.1990		
Tarczyn	Many		stajnia z zespołu dworsko- parkowego	ok. 1923	1450	05.12.1990		
Tarczyn	Kopana	Górskich 29	dwór	I poł. XIX w, 1901.	1490	17.07.1991		
Tarczyn	Kopana	Górskich 29	park	XIX w.	1490	17.07.1991	16.03.199 9	

GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR A	DECYZJA 1	DECYZJA 2	DECYZJA 3
Tarczyn	Komorniki		dwór	pocz XIX w,	1426	20.08.1990		
Tarczyn	Komorniki		park	pocz. XX w.	1426	20.08.1990		
Tarczyn	Ruda (d. Tarczyn)	Kolejowa 2	Dworzec kolejowy z układu przestrzennego Grójeckiej Kolejki Dojazdowej	1892-1925	1586	17.06.1994		

Aneks nr 2 - Wykaz zabytków ruchomych

GMINA /DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	OPIS ZABYTKU	TYP	DATOWANIE	ZAŁĄCZNIK	DZ. EW. I OBR.	REJESTR B	DECYZJA 1
Góra Kalwaria	Czachówek	Główna, Szkolna	Kapliczka przydrożna	cegła, metal, 500 x 116 x 116	kapliczka	1930		147 obr. Czachówek	B-67	
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Dominikańska 3	rzeźba Chrystus Ecce Homo z płytami nagrobnymi na cmentarzu przy kościele pw. Podwyższenia Krzyża	piaskowiec, wys. 150	nagrobek	1 poł. XVIII w.			B-471	28.01.1971
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Kalwaryjska	nagrobek Zofii z Zaborowskich Kicińskiej na cmentarzu parafialnym	piaskowiec biały, wys. 328; 73	nagrobek	po 1840			B-472	28.01.1971
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Sajny 2	rzeźba św. Jan Kapistran	piaskowiec, wys. 100	rzeźba	poł. XVIII w.	poz. 1		B-469	28.01.1971
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Sajny 2	rzeźba św. Franciszek	piaskowiec, wys. 100	rzeźba	poł. XVIII w.	poz. 2		B-469	28.01.1971
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Sajny 2	rzeźba św. Brnard ze Sieny	piaskowiec, wys. 100	rzeźba	poł. XVIII w.	poz. 3		B-469	28.01.1971
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Sajny 2	rzeźba św. Antoni	piaskowiec, wys. 100	rzeźba	poł. XVIII w.	poz. 4		B-469	28.01.1971

GMINA /DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	OPIS ZABYTKU	TYP	DATOWANIE	ZAŁĄCZNIK	DZ. EW. I OBR.	REJESTR B	DECYZJA 1
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Sajny 2	rzeźby na ogrodzeniu kościoła parafialnego pobernardyńskiego pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny	spis obejmujący 4 pozycje		poł. XVIII w.	spis obiektów		B-469	28.01.1971
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	rzeźba św. Wincenty a Paulo z ogrodu zakładu Opieki Społecznej, Zakładu dla Przewlekłe Chorych ob. Dom Pomocy Społecznej im. Waleriana Łukasińskiego	piaskowiec, farba olejna, wys. 275	rzeźba	k. XIX w.			B-2330	01.02.1983
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	Szpitalna 1	figura Matka Boża Niepokalana z ogrodu zakładu Opieki Społecznej, Zakładu dla Przewlekłe Chorych ob. Dom Pomocy Społecznej im. Waleriana Łukasińskiego	gips zbrojony, wys. 300	rzeźba	1894			B-2331	01.02.1983

GMINA /DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	OPIS ZABYTKU	TYP	DATOWANIE	ZAŁĄCZNIK	DZ. EW. I OBR.	REJESTR B	DECYZJA 1
Góra Kalwaria	Góra Kalwaria, Marianki	Grójecka	kapliczka przydrożna		kapliczka				B-398	19.03.1962
Góra Kalwaria	Pęcław	przy drodze gminnej	figura przydrożna Dzieciątka Jezus	piaskowiec, wys. 100	kapliczka	1831		119/1, 120/2, 231 obr. 0033 Pęcław	B-344	20.11.2012
Góra Kalwaria	Moczydłów	przy granicy z Wólką Dworską	kapliczka niekubaturowa - słup graniczny			XVII-XVIII w.			B-335	05.07.2016
Konstancin-Jeziorna	Konstancin-Jeziorna	przy drodze Jeziorna -Obory	krzyż przydrożny neogotycki	żeliwo, mosiądz, 380 x 80 x 50	kapliczka	1856			B-2322	15.12.1982
Konstancin-Jeziorna	Konstancin-Jeziorna	Środkowa 15	kapliczka Matki Bożej Anielskiej	cegła, gips, wys. 320 śr. 90, figura wys. 80	kapliczka	XIX w.			B-2323	15.12.1982
Konstancin-Jeziorna	Konstancin-Jeziorna	Warszawska	figura przydrożna św. Jana Nepomucena	kamień, wys. 340	kapliczka	XVII-XIX w.			B-245	18.09.1970
Konstancin-Jeziorna	Konstancin-Jeziorna	Wierzejskiego 12a	Dekoracja ceramiczna autorstwa Krzysztofa Henisza	na elewacji nieczynnej stacji transformatorowej	-	1964 r.		37/6		
Piaseczno	Piaseczno	Julianowska, Geodetów	kapliczka przydrożna z figurą Matki Bożej	cegła, tynk, żelazo	kapliczka	1947		10/3 obr. 9	B-529	17.02.2020

GMINA /DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	OPIS ZABYTKU	TYP	DATOWANIE	ZAŁĄCZNIK	DZ. EW. I OBR.	REJESTR B	DECYZJA 1
Piaseczno	Piaseczno	Kościuszki 44	nagrobek Szymańskiego Andrzeja	piaskowiec biały, wys. 220	nagrobek	po 1852			B-460	27.01.1971
Piaseczno	Piaseczno	Kościuszki 44	nagrobek Piekarskich Seweryna i Konstantego, Jarzębowski Adama	piaskowiec, cegła, wys. 250	nagrobek	po 1848			B-461	27.01.1971
Piaseczno	Piaseczno	Kościuszki 44	nagrobek Małachowskiego Kazimierza	piaskowiec, żeliwo, 265 x 78	nagrobek	po 1857			B-462	28.01.1971
Piaseczno	Piaseczno	Kościuszki 44	nagrobek Małachowskiego Ignacego	cegła, żeliwo, wys. 300	nagrobek	po 1855			B-463	28.01.1971
Piaseczno	Piaseczno	Kościuszki 44	nagrobek nn	kamień, wys. 220	nagrobek	1851			B-464	28.01.1971
Piaseczno	Piaseczno	Kościuszki 44	nagrobek Korczyca Józefa	piaskowiec, cegła, tynk, wys. 240	nagrobek	po 1823			B-465	28.01.1971
Piaseczno	Piaseczno	Kościuszki 44	nagrobek Deskur Feliksa	piaskowiec, marmur, 220 x 68	nagrobek	po 1808			B-466	28.01.1971
Piaseczno	Piaseczno	Kościuszki 44	nagrobek Andrzejewskiego Jana	piaskowiec, cegła, 220 x 65	nagrobek	po 1856			B-467	27.01.1971
Piaseczno	Żabieniec	Główna 48	rzeźba przydrożna św. Jan Nepomucen	wapień, 180 x 65 x 55	kapliczka	poł. XIX w.			B-52	16.12.2004
Tarczyn	Tarczyn	Oszkiela 1	Nagrobek Jana Ruskowskiego	piaskowiec, wys. 174	nagrobek	po 1845			B-501	24.04.1972

GMINA /DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	OPIS ZABYTKU	TYP	DATOWANIE	ZAŁĄCZNIK	DZ. EW. I OBR.	REJESTR B	DECYZJA 1
			na cmentarzu przykościelnym							
Tarczyn	Tarczyn	Oszkiela 1	Nagrobek rodziny Szymańskich na cmentarzu przykościelnym	piaskowiec, wys. 300	nagrobek	poł. XVIII w.			B-501	24.04.1972

Spis tabel, wykresów, fotografii, rysunków

TABELA 1. STAN OPRACOWANYCH GMINNYCH EWIDENCJI ZABYTEKÓW W GMINACH NA TERENIE POWIATU	42
TABELA 2. ROZMIESZCZENIE ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH.	43
TABELA 3. ROZMIESZCZENIE ZABYTEKÓW RUCHOMYCH.	50
TABELA 4. DZIAŁANIA DO REALIZACJI W RAMACH PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTEKAMI POWIATU PIASECZYŃSKIEGO NA LATA 2025-2028.....	60
TABELA 5. WYBÓR MOŻLIWOŚCI POZYSKANIA DOFINANSOWANIA DZIAŁAŃ UJĘTYCH W PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTEKAMI POWIATU PIASECZYŃSKIEGO NA LATA 2025-2028....	64
WYKRES 1. ANALIZA LICZBY ZABYTEKÓW UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTEKÓW Z TERENU POWIATU PIASECZYŃSKIEGO W PODZIALE NA GMINY	35
WYKRES 2. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE NA TERENIE POWIATU Z PODZIAŁEM NA GMINY	38
FOTOGRAFIA 1. WIDOK NA ZAMEK KSIĄŻĄT MAZOWIECKICH W CZERSKU	22
FOTOGRAFIA 2. WIDOK NA DWÓR W BRZEŹCACH	23
FOTOGRAFIA 3. WIDOK NA DWÓR W OBORACH.....	23
FOTOGRAFIA 4. WIDOK NA DWÓR W CHYLICACH – PÓLKO	24
FOTOGRAFIA 5. WIDOK NA DWÓR W PRAŻMOWIE.....	24
FOTOGRAFIA 6. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PODWYŻSZENIA KRZYŻA ŚWIĘTEGO W GÓRZE KALWARII	25
FOTOGRAFIA 7. WIDOK NA KOŚCIÓŁ, OB. PARAFIALNY PW. NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARIII PANNY	25
FOTOGRAFIA 8. WIDOK NA KOŚCIÓŁ WIECZERZY PAŃSKIEJ W GÓRZE KALWARII	26
FOTOGRAFIA 9. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO W CZERSKU	26
FOTOGRAFIA 10. WIDOK NA KOŚCIÓŁ ŚW. JÓZEFA W KONSTANCINIE – JEZIORNIE	27

<i>FOTOGRAFIA 11. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY W KONSTANCINIE – JEZIORNIE.....</i>	<i>28</i>
<i>FOTOGRAFIA 12. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. ANNY W PIASECZNIENIE .....</i>	<i>28</i>
<i>FOTOGRAFIA 13. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. FRANCISZKA W PRAŻMOWIE .....</i>	<i>29</i>
<i>FOTOGRAFIA 14. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. JANA CHRZCICIELA W REMBERTOWIE .....</i>	<i>29</i>
<i>FOTOGRAFIA 15. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MIKOŁAJA W TARCZYNIENIE .....</i>	<i>30</i>
<i>FOTOGRAFIA 16. WIDOK NA WIEŻĘ CIŚNIEŃ W KONSTANCINIE – JEZIORNIE .....</i>	<i>32</i>
<i>FOTOGRAFIA 17. WIDOK NA RATUSZ W GÓRZE KALWARII .....</i>	<i>33</i>
<i>FOTOGRAFIA 18. WIDOK NA RATUSZ W PIASECZNIENIE .....</i>	<i>34</i>
<i>RYSUNEK 1. WZÓR ZNAKU INFORMACYJNEGO UMIESZCZONEGO NA ZABYTKACH NIERUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW .....</i>	<i>9</i>
<i>RYSUNEK 2. LOGO POMNIKA HISTORII .....</i>	<i>10</i>
<i>RYSUNEK 3. GMINY POWIATU PIASECZYŃSKIEGO .....</i>	<i>15</i>
<i>RYSUNEK 4. SYSTEM PRZYRODNICZY POWIATU PIASECZYŃSKIEGO .....</i>	<i>17</i>
<i>RYSUNEK 5. ELEMENTY STRUKTURY OSADNICZEJ WRAZ Z UKŁADEM KOMUNIKACYJNYM W POWIECIE PIASECZYŃSKIM .....</i>	<i>18</i>
<i>RYSUNEK 6. MAPA – USYTUOWANIE ZABYTKÓW POWIATU PIASECZYŃSKIEGO W TERENIE. ....</i>	<i>44</i>